

Zorg voor de kudde

De gevolgen van voortijdige eenwording
van de Samen op Weg-kerken

ds. H. van Ginkel

Uitgave vanwege de Gereformeerde Bond in de
Nederlandse Hervormde Kerk

Hierbij treft u de inhoud van het boekje 'Zorg voor de kudde' in digitale vorm aan. In gedrukte vorm is het niet meer verkrijgbaar. Het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond geeft hierbij, in afwijking van het onderstaande verbod, toestemming om dit bestand te verveelvoudigen en te verspreiden op voorwaarde dat er niets in wordt gewijzigd, dat er niets aan wordt toegevoegd, dat er niets uit wordt weggelaten en dat verspreiding zonder winstoogmerk plaatsvindt. Voor actuele informatie over het werk van de Gereformeerde Bond en de ontwikkelingen in het Samen op Weg-proces kunt u terecht op de website van de Gereformeerde Bond: www.gereformeerdebond.nl.

© 2003 De Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk
Kleine Fluitersweg 253, 7316 MX Apeldoorn

ISBN 90-808220-1-9
NUR 700

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Woord vooraf	5
1. Veertig jaar Samen op Weg	7
2. Ondeugdelijke basis	13
3. Ruimte in de plurale kerk	25
4. De kudde raakt verstrooid	33
5. Zorg voor de gemeente	41
6. Zorg voor de kerk	48
Als een kudde	55

Woord vooraf

In december 2003 willen de synodes van de Nederlandse Hervormde Kerk (NHK), de Gereformeerde Kerken in Nederland (GKN) en de Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden (ELK) het uiteindelijke besluit nemen tot eenwording van deze kerken. Daarmee willen zij een proces van meer dan veertig jaar afronden. Onder de druk van deze naderende besluitvorming lopen de spanningen in de kerken hoog op. In elk van de drie Samen op Weg-kerken (SoW-kerken) leeft in meer of mindere mate zorg en verzet. Dit boekje is geschreven tegen de achtergrond van wat zich nu voltrekt in de NHK, in het bijzonder binnen de hervormd-gereformeerde beweging. Daar leven fundamentele bezwaren tegen de vastgestelde kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN). Daar dreigen gemeenten te breken op de vraag welke weg zij moeten gaan wanneer de vereniging onverhoopt een feit wordt. De één weet zich door de Heere God geroepen om in de PKN op de post te blijven en daar de Waarheid te verbreiden en te verdedigen, dat is op te komen voor de Naam van Christus. Voor de ander is het een zaak van gehoorzaamheid aan God om niet mee te gaan in de PKN en buiten de PKN te blijven.

In de verwarring van dit moment blijkt er behoefte te zijn aan begrijpelijke informatie over wat er nu gaande is. Ambtsdragers en andere gemeenteleden worden geconfronteerd met tegenstrijdige standpunten en meningen. Zij begrijpen niet hoe het kan dat predikanten die eensgezestes zijn en op de kansel dezelfde prediking brengen, in de kwestie van blijven of weggaan tot tegenstelde conclusies komen. Deze brochure wil voorzien in de behoefte aan feitelijke informatie over de huidige ontwikkelingen. Daartoe bieden we een kort overzicht van het SoW-proces, een samenvatting van de bezwaren tegen de nieuwe kerkorde en geven we aan waar onder hervormd-gereformeerden de standpunten verschillen.

Het zal duidelijk zijn dat dit boekje meer dan feitelijke informatie biedt. We willen de verschillende standpunten en visies zo eerlijk mogelijk weergeven en recht doen aan de intenties van alle betrokkenen. Maar daarbij hebben we ook een boodschap. Dat is omdat we grote zorgen hebben over de kudde. Die zorgen mogen we brengen bij de grote Herder van de schapen, de Heere Jezus Christus. De nood van de kerk dringt ons tot het gebed waarin we de kerk en de gemeenten, de synode en de kerkenraden aanbevelen in de hoede van de HEERE, de God van het verbond. Maar daarnaast willen we de zorg voor de kudde ook op het hart binden van zowel kerkenraden en gemeenteleden als van onze synodeleden. Door helderheid te bieden willen we het gesprek in hervormd-gereformeerde kring dienen en bevorderen dat we elkaar vast zullen kunnen houden en dat de gemeenten heel blijven. Maar we hopen dat ook

synodeleden aan wie deze verwarring voorbijgaat, er kennis van nemen en zich realiseren wat de schade van een voortijdig verenigingsbesluit zal zijn. Op de generale synode rust de zware verantwoordelijkheid om alleen dat aan te nemen wat 'dienstig is om eendrachtigheid en enigheid te voeden en te bewaren, en alles te onderhouden in de gehoorzaamheid van God' (Nederlandse Geloofsbelijdenis, artikel XXXII). Uit zorg voor de kudde!

Dit boekje verschijnt onder verantwoordelijkheid van het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk (GB). Ik heb dankbaar gebruik gemaakt van opmerkingen die door enkele hoofdbestuursleden bij de tekst van dit geschrift zijn gemaakt. Passages uit artikelen die ik eerder dit jaar voor 'de Waarheidsvriend' over de nieuwe kerkorde schreef, zijn in dit boekje verwerkt. De Heere geve dat het eraan mag bijdragen dat Zijn kudde in Nederland niet nog meer verstrooid raakt dan zij nu al is. Zijn opdracht aan ons is: 'Weidt de kudde van God, die onder u is, hebbende opzicht daarover, niet uit bedwang, maar gewilliglijk; noch om vuil gewin, maar met een volvaardig gemoed; noch als heerschappij voerende over het erfdeel des Heeren, maar als voorbeelden der kudde geworden zijnde' (I Pet. 5:2-3).

Goes, september 2003

ds. H. van Ginkel

1. Veertig jaar Samen op Weg

In 1961, omstreeks Pinksteren, wenden achttien hervormde en gereformeerde predikanten zich tot de leden van hun kerken met de volgende oproep:

Ondergetekenden, een willekeurige groep van hervormden en gereformeerden, hebben op een bijeenkomst van 24 april 1961 unaniem als hun oordeel uitgesproken, dat de gescheidenheid van de hervormde en gereformeerde kerken niet langer geduld kan worden.

Bewogen door de verwachting van het Rijk Gods en de opdracht der kerk in de wereld, zijn zij er gezamenlijk van overtuigd, dat naar eenwording gestreefd moet worden.

Zij hebben zich voorgenomen stappen te doen om deze eenwording krachtig te bevorderen.

Het begin

De oproep van De Achttien wordt algemeen gezien als het begin van het SoW-proces. De drijfveer daarachter wordt zichtbaar in het boekje 'Van kerken tot kerk', verschenen ter voorbereiding op een congres in 1962. Daar wordt verwezen naar het getuigenis van de Bijbel, waaruit blijkt dat God de eenheid van de kerk wil. Als belangrijk motief geldt daarbij de bewogenheid met de wereld. De nood van de wereld vraagt om de inzet van een kerk die één is.

Na de aanzet van De Achttien komt er in 1969 een nieuwe impuls van jongeren in de beide kerken. Zij willen komen tot één kerk in Nederland. Van hen komt de naam 'Samen op Weg' als aanduiding van een project dat in tien jaar moet leiden tot de eenwording van kerken.

In de jaren zeventig komt het vervolgens tot de eerste vormen van samenwerking op synodaal niveau. De hervormde en gereformeerde synode vergaderen in 1973 voor het eerst gezamenlijk. In de jaren daarna gaan verschillende werkgroepen aan de slag met vraagstukken die betrekking hebben op kerkordelijke aangelegenheden, het belijden van de kerk en de samenwerking op het plaatselijk vlak.

Staat van hereniging

Een belangrijke stap in het SoW-proces wordt in 1986 gezet. Dan verklaren de synodes van de NHK en de GKN dat zij in staat van hereniging zijn. De belangrijkste onderdelen van dat besluit luiden:

- a. De NHK en de GKN verklaren zich te bevinden in staat van hereniging.
- b. De verklaring 'in staat van hereniging' geeft aan dat de kerken niet meer vrijblijvend tegenover elkaar staan en houdt in dat het proces

van de beide kerkgemeenschappen op hun weg naar eenheid doorgaat en zoveel mogelijk wordt gestimuleerd.

- c. De verklaring 'in staat van hereniging' laat onverlet de eigen verantwoordelijkheid van een hervormde gemeente en/of een gereformeerde kerk om niet tot een vorm van samenwerking te besluiten, indien deze gemeente en kerk daarover niet tot overeenstemming kunnen komen en om zelf bij het aangaan van een samenwerking de aard en het tempo daarvan te bepalen.
- d. De verklaring 'in staat van hereniging' laat onverlet dat hervormde gemeenten en gereformeerde kerken die niet tot brede interkerkelijk samenwerking (federatie) besloten, blijven vallen onder resp. de hervormde en de gereformeerde kerkorde met inachtneming van de voor de meerdere kerkelijke vergaderingen eventueel aangegane federatieve vorm van samenwerking.

In deze verklaring wordt nog gesproken van *hereniging*. Het gaat dan immers om het ongedaan maken van breuken die in de negentiende eeuw ontstonden. Als later ook de ELK gaat meedoen, wordt dit anders. Dan wordt gesproken over *vereniging*.

Voorzichtigheid

Opvallend, en voor de huidige situatie van blijvend belang, is de voorzichtigheid die uit de verklaring 'in staat van hereniging' spreekt. Voorafgaand aan dit besluit is in beide kerken het grondvlak geraadpleegd. Met name in de NHK bleek er breed verzet te zijn tegen deze stap op weg naar hereniging met de GKN. Zestig procent is voor de staat van hereniging, dertig procent is tegen en tien procent maakt een voorbehoud in de vorm van 'voor-mits' of 'tegen-tenzij'.

De synoden hebben deze bezwaarden, zeker de helft van het grondvlak, gerustgesteld met de garantie dat plaatselijke gemeenten en kerken niet gedwongen worden tot samenwerking. Die toezegging is in de kerkorde van de PKN gestand gedaan. Anders is dat met de belofte dat een plaatselijke gemeente of kerk die niet tot federatie komt, blijft vallen onder de hervormde of gereformeerde kerkorde. Wie daardoor in 1986 werd gerustgesteld, is helaas beschaamd uitgekomen. Ondanks herhaalde oproepen en smeebeden weigert de synode in de huidige situatie hardnekkig om de federatieve samenwerking, waarbij hervormde gemeenten blijven vallen onder de hervormde kerkorde, langer te laten duren. Daarmee is de zorg bewaarheid zoals die werd verwoord in een manifest van hervormd-gereformeerde ambtsdragers, bijeen in Barneveld in oktober 1987:

1. Wij achten het onbegrijpelijk en betreuren het ten zeerste dat u, als hervormde synode mede besloten hebt tot de staat der hereniging van

de NHK en de GKN, terwijl uit een groot aantal hervormde gemeenten - liefst veertig procent van het totaal - blijkens de gehouden raadpleging 'nee' is gezegd tegen de voortgang van het proces.

2. Wij roepen u dringend op al het mogelijke in het werk te stellen om te voorkomen dat, vanwege het aan de gang zijnde proces van SoW en de bevordering daarvan, gemeenten op enigerlei wijze in een dwangpositie zouden geraten en niet meer ten volle als hervormde gemeenten zouden kunnen functioneren en zich als zodanig zouden kunnen ontplooiën.

Concreet wordt in het manifest gevraagd af te zien van de vorming van gefedereerde meerdere vergaderingen, met name van gefedereerde classes.

Concept-kerkorde

In 1990, als de ELK inmiddels ook meedoet, besluiten de synodes tot het instellen van een werkgroep die een samenhangend geheel van grondleggende artikelen voor het gezamenlijk kerk-zijn van de zich h(v)erenigende kerken moet ontwerpen. Daarmee wordt bewust gekozen voor een kerkorde die meer is dan een verzameling huishoudelijke regelingen. Men streeft naar een belijdende kerkorde, vergelijkbaar met de hervormde kerkorde van 1951, waarin duidelijk wordt hoe de kerk zichzelf verstaat en wat zij als haar roeping ziet. Deze beslissing wordt unaniem genomen.

De werkgroep kerkorde biedt in het najaar van 1992 aan de synodes een ontwerp-kerkorde aan voor wat dan nog heet 'De Verenigde Reformatorische Kerk in Nederland'. Vanaf dat moment gaat de bespreking van en de besluitvorming over deze concept-kerkorde het SoW-proces domineren. De zorgen die velen over dit proces hadden, blijken terecht. De nieuwe kerk, zoals die in de concept-kerkorde wordt uitgetekend, beantwoordt niet aan wat de Bijbel en de gereformeerde belijdenis ons over de kerk leren. In het volgende hoofdstuk komen we op de inhoud van deze bezwaren terug.

Vijftienhonderd hervormd-gereformeerde ambtsdragers komen naar aanleiding van de aanbieding van de concept-kerkorde op 21 november 1992 bij elkaar in Putten. Daar wordt gebeden met de woorden van Psalm 74: 'Aanschouw het verbond'. Daar wordt het onaanvaardbaar uitgesproken over de concept-kerkorde. Het 'nee-tenzij' van 1986 wordt nu een uitdrukkelijk 'nee' zonder voorbehoud. Dat brengt hervormd-gereformeerden echter wel in grote nood. Daaraan wordt stem gegeven in de bekend geworden uitspraak 'we kunnen niet weg en we kunnen niet mee'. Het eerste wil zeggen dat hervormd-gereformeerden de weg van afscheiding niet als een begaanbare weg zien. Het tweede wil zeggen dat zij de wijze van kerk-zijn zoals die in de nieuwe kerkorde wordt geschetst, niet kunnen aanvaarden.

Fusie of federatie

Een ingrijpend moment is de triosynode van oktober 1993. Daar wordt door middel van een ordevoorstel een gesprek over de mogelijkheid van federatie geblokkeerd. Met federatie wordt bedoeld dat de drie SoW-kerken met elkaar samenwerken, terwijl ze nog als afzonderlijke kerken blijven bestaan. Het alternatief is fusie of vereniging waarbij de drie kerken samengaan in één verenigde kerk. In de genoemde vergadering van de triosynode wordt gesteld dat federatie niet aan de orde is en dat het alleen maar over fusie mag gaan.

Met dit argument worden ook in latere jaren, de laatste keer in 2002, alle pleidooien voor een federatie of unie van SoW-kerken door het moderamen van de synode van tafel geveegd. Terwijl door velen in de kerk deze optie bepleit wordt om daarmee een scheuring in de NHK te voorkomen, wil de synode over niets anders spreken dan volledige eenwording op basis van de nieuwe kerkorde. In de gang van het SoW-proces is echter nergens het moment aan te wijzen waarop de synode een duidelijke afweging heeft gemaakt met betrekking tot de voor- en nadelen van fusie en federatie en tot een besluit daarover is gekomen. Het enige waar men naar kan verwijzen, is de beslissing uit 1990 om te komen tot het ontwerpen van een belijdende kerkorde. Die beslissing mag echter niet worden uitgelegd als een keuze voor fusie en tegen federatie. Als dat toen in het geding was geweest, zou de keuze voor een belijdende kerkorde nooit unaniem zijn genomen.

Dat een groot deel van de kerk de voorkeur geeft aan federatie (al of niet als tussenfase op weg naar vereniging), is in 1995 gebleken. Nadat de concept-kerkorde door de synode in eerste lezing is vastgesteld, krijgen hervormde kerkenraden en klassicale vergaderingen de gelegenheid om daarop te reageren. Uit die consideratieronde blijkt dat vrijwel alle klassicale vergaderingen zich ook hebben uitgesproken over fusie of federatie, hoewel dat volgens het moderamen van de synode niet aan de orde was. Net als in 1986 pleit veertig procent van de klassicale vergaderingen voor een andere weg. Synodepreses ds. W.B. Beekman moet daarom in het najaar van 1995 constateren dat de kerk tot op het bot verdeeld is. De hervormde synode stelt vast dat er bij de klassicale vergaderingen onvoldoende draagvlak bestaat voor het ongewijzigd verdergaan naar de met de kerkorde beoogde vereniging van de drie kerken. Desondanks besluit de triosynode op advies van de commissie Kerkordelijke Aangelegenheden (KOA) in januari 1996 het proces voort te zetten op weg naar vereniging, zij het in een lager tempo. Dit laatste is door de moderamina van de synodes in het voorjaar van 2002 losgelaten. Vanaf dat moment wordt met een strak tijdpad in hoog tempo gewerkt aan de afronding van het SoW-proces.

Eindfase

Inmiddels is het kerkordetraject afgerond. De grondleggende artikelen zijn in 1998 grotendeels in tweede lezing vastgesteld. In december 2002 volgt na de keuze voor de naam 'Protestantse Kerk in Nederland' de eindstemming in een verdubbelde synode. In de loop van 2002 zijn ook de meeste ordinanties, waarin de bepalingen van de kerkorde worden uitgewerkt, aanvaard. De laatste onderdelen daarvan zijn in juni 2003 aangenomen. Verder zijn in het voorjaar van 2003 de bijbehorende generale regelingen vastgesteld en de overgangsbepalingen die moeten zorgen voor een goede overgang van de oude situatie met drie SoW-kerken naar de nieuwe situatie van de ene PKN. Aan de orde is nu alleen nog het verenigingsbesluit. Dat is het besluit van de drie SoW-kerken afzonderlijk om op basis van de nu vastgestelde nieuwe kerkorde de stap van vereniging te zetten.

Verenigingsbesluit

Op 27 juni 2003 heeft de generale synode van de NHK de tekst van het verenigingsbesluit in eerste lezing vastgesteld. De kern daarvan luidt:

De generale synode besluit:

de NHK verenigt zich - met ingang van 1 mei 2004 - met de GKN en de ELK in de PKN, zulks onder het voorbehoud dat de (generale) synodes van de GKN en de ELK een overeenkomstig besluit tot vereniging van de NHK, de GKN en de ELK nemen.

Bij dit verenigingsbesluit hoort de tekst van de volgende door de triosynode aangenomen verklaring:

Als synoden van de Nederlandse Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden danken wij God dat Hij ons in onze weg naar elkaar heeft vastgehouden. Nu spreken wij het verlangen uit ons te verenigen in de Protestantse Kerk in Nederland.

Wij weten ons gedragen door Jezus Christus, onze Heer en Verlosser, die voor de eenheid van zijn Kerk heeft gebeden. Opziend naar Hem hebben wij elkaar gezocht. In Hem alleen zoeken en vinden wij onze eenheid.

Wij zijn dankbaar, dat de verschillende wegen die wij vanuit de oorsprong in de Reformatie en sindsdien zijn gegaan, elkaar nu zo dicht genaderd zijn, dat een gemeenschappelijke weg naar de toekomst mogelijk is. Het getuigenis van de Heiland die heel maakt, brengt ons bij elkaar. Wij zouden onze schuld groter maken indien wij in onze gescheidenheid zouden berusten.

Wij zijn ons gaandeweg bewust geworden van onze verbondenheid met de kerk der eeuwen en in het bijzonder met de traditie van de Reforma-

tie waarin wij staan. Wij hebben in de afgelopen veertig jaren ook ervaren hoe moeilijk de weg naar elkaar is. De innerlijke eenheid van onze drie kerken is kwetsbaar. Nog kunnen niet allen zich over deze gemeenschappelijke weg verheugen. Hoewel niet zonder zorg, strekken wij ons vol hoop uit naar Gods toekomst.

Wij hebben ervaren hoezeer de weg naar herstel van geschonden verhoudingen verootmoediging en offerbereidheid vraagt. De verzoening tussen onze kerken brengt ons aan de voet van het kruis. Vaak komen wij niet verder dan dat wij de veelkleurigheid van onze gemeenschap benadrukken en waarborgen. Te weinig zijn wij er nog in geslaagd, om daarin onze eenheid in de drie-enige God te beleven. Toch belijden wij: Christus is onze vrede. De opgestane Heer heelt wat is verdeeld.

Wij verstaan het als een roeping en genade om getuigend en dienend in de samenleving te staan. Het verlangen naar verzoening en eenheid, naar vernieuwing en een aansprekende en uitnodigende wijze van kerk-zijn bracht ons bij elkaar. Ook nu is de eenwording van onze kerken geen eindpunt, maar een nieuw begin in onze opdracht om kerk van Christus te zijn. Daarom willen wij ook openstaan voor kerken met wie we nog geen gezamenlijke weg hebben kunnen vinden. Wij geloven dat onze eenheid zal groeien naarmate wij onze gemeenschappelijke roeping ernstig nemen.

Daarom roepen wij: 'Kom, Heilige Geest, vernieuw uw kerk'.

2. Ondeugdelijke basis

In het vorige hoofdstuk zagen we dat vanaf 1992 alle aandacht in het SoW-proces uitgaat naar de concept-kerkorde. In deze kerkorde wordt duidelijk hoe men zich de toekomstige verenigde kerk voorstelt. Voor hervormd-gereformeerden ligt daar ook de pijn. Zij zijn op bijbelse gronden voorstander van kerkelijke eenheid en van het helen van breuken uit het verleden. De Heere Jezus heeft immers om eenheid gebeden (Joh. 17 : 20-23). We belijden elke zondag de ene heilige algemene christelijke kerk. Het SoW-proces is echter niet alleen een proces van eenwording van kerken. Het is ook een vernieuwingsproces waarbij in het kerk-zijn wissels omgaan. Dat wordt zichtbaar in de nieuwe kerkorde. Daarop richten zich de bezwaren van hervormd-gereformeerden.

We hebben in het vorige hoofdstuk gezien dat direct al in 1992 tijdens een ambtsdragersvergadering in Putten duidelijk 'nee' is gezegd tegen deze kerkorde. Daar is gezegd: 'Dit kan geen kerkorde zijn voor een hervormde, want gereformeerde kerk.' Nadat de synode ondanks alle bezwaren deze kerkorde toch in eerste lezing aanvaardde, is door de GB in 1994 een brochure uitgegeven met de veelzeggende titel 'Ondeugdelijke basis voor een Verenigde Protestantse Kerk in Nederland'. In de 'Nadere verantwoording inzake Samen op Weg' van juni 2000 stelt de GB dat 'de kerkorde van de zich aandienende verenigde kerk... wat het gereformeerde karakter betreft, helaas een verzwakking is ten opzichte van de hervormde kerkorde van 1951' en 'principiële onaanvaardbaar'. Daarover zijn het hoofdbestuur van de GB, het Comité tot behoud van de NHK (Comité) en predikanten uit de kring van het Gekrookte Riet het met elkaar eens. Wat hen verdeelt, is niet het principiële 'nee' tegen de nieuwe kerkorde, maar de consequentie die daaruit wordt getrokken voor de kerkelijke positie na de eventuele vereniging.

In dit hoofdstuk gaan we in op de bezwaren tegen de nieuwe kerkorde. Daarna staan we in hoofdstuk 3 stil bij de vraag hoe het voor hervormd-gereformeerden toch mogelijk is onder deze kerkorde te leven.

Pluraal belijden

De bepalingen die betrekking hebben op het belijden van de kerk, brengen ons direct bij het meest fundamentele bezwaar tegen de verenigde kerk, namelijk haar plurale karakter. Met pluraal bedoelen we dat tegenstrijdige zaken naast elkaar worden getolereerd. Een belijdenis of levenswandel die tegen het Woord van God ingaat, krijgt evenveel recht van bestaan als een belijdenis of levenswandel die wel naar de Schrift is. Opvattingen die elkaar uitsluiten en tegenspreken krijgen beide de ruimte. Dat verlamt de kerk in haar belijden. Zo

heeft ze geen verweer tegen de leugen en geen (geloofwaardige) boodschap meer voor de wereld.

Met twee monden

Op grond van de inzet van de kerkorde mogen we stellen dat er in de kerk maar één waarheid hoort te gelden, namelijk de waarheid van het Woord van God (zie hoofdstuk 3). Dat uitgangspunt wordt in de kerkorde niet vastgehouden. Wanneer het gaat over het belijden blijkt er sprake te zijn van meerdere 'waarheden' naast elkaar. Concreet hebben we het dan over art. I-4 waarin is bepaald dat het belijden van de kerk geschiedt in gemeenschap met de belijdenis van het voorgeslacht en waar vervolgens de belijdenissen uit de tijd van de Vroege Kerk en uit de tijd van de Reformatie worden genoemd. Dat zijn de belijdenissen die we nu in de Hervormde Kerk al kennen, aangevuld met twee lutherse belijdenissen: de Onveranderde Augsburgse confessie en de catechismus van Luther.

Het probleem is dat de lutherse belijdenissen op enkele punten afwijken van de gereformeerde belijdenissen. Het bekendste punt is dat van de wijze waarop Christus in het Heilig Avondmaal ontvangen wordt. Volgens de lutherse traditie is Christus lichamelijk in, met en onder de tekenen van brood en wijn aanwezig, terwijl de gereformeerde traditie van Calvijn heeft geleerd dat wij aan de avondmaalstafel alleen door het geloof en door de Heilige Geest, op geestelijke wijze, het lichaam van Christus eten en Zijn bloed drinken. Dit is een punt waarop de lutherse traditie afwijkt van de Schrift, terwijl de gereformeerde belijdenissen het Woord van God hier wel naspreken.

Het voert hier te ver om op deze verschillen inhoudelijk in te gaan. Het gaat ons om de manier waarop de kerkorde met deze verschillen omgaat. Dat gebeurt door deze verschillende belijdenissen gewoon naast elkaar te vermelden. De kerk spreekt op dit punt dus met twee monden en spreekt zichzelf op die manier tegen. Men is de verschillen tussen de lutherse en gereformeerde traditie niet te boven gekomen door de visies te toetsen aan de Schrift en vast te stellen wat daarin met de Bijbel overeenstemt en wat niet. Beide tradities krijgen een gelijkwaardige plaats.

Voor onze moeite met deze manier van kerk-zijn vinden we steun in de tweede helft van ord. 1-1-3 waar staat dat de gemeenten geroepen zijn om in gehoorzaamheid aan het Woord van God te volharden en te groeien in het gemeenschappelijk belijden van de kerk. In deze bepaling klinkt toch ineens iets door van het besef dat de kerk zich niet mag neerleggen bij het naast elkaar bestaan van verschillende belijdenistradities. Daarop kunnen we ons beroepen als we blijven pleiten voor een voluit gereformeerd belijden voor en door de hele kerk en alle gemeenten.

Op de wijze van Leuenberg

Voor de manier waarop de nieuwe kerkorde omgaat met de belijdenissen uit het verleden staat de Konkordie van Leuenberg model. Deze Konkordie is in 1973 vastgesteld als een overeenstemming van met name lutherse en gereformeerde kerken in Europa. Tientallen Europese kerken hebben deze Konkordie onderschreven, waaronder in Nederland de drie SoW-kerken en de Remonstrantse Broederschap. Aan de totstandkoming van de Leuenberger is een reeks leergesprekken voorafgegaan. In deze gesprekken is men het eens geworden over wat men noemt 'het gemeenschappelijk verstaan van het Evangelie'. Op grond daarvan wordt het mogelijk geacht te komen tot kerkgemeenschap van lutheranen en gereformeerden. Dat is iets wat de vaders in de tijd van de Reformatie voor onmogelijk hielden. De verschillen waren voor hen toen te groot. De Leuenberger stelt echter dat de onderlinge verhouding van de deelnemende kerken zich sinds de tijd van de Reformatie heeft gewijzigd.

Als punten waar het in de tijd van de Reformatie over ging, noemt de Konkordie de avondmaalsleer, de christologie (over de persoon van Christus) en de leer van de uitverkiezing. Op elk van deze punten wordt in de Leuenberger de conclusie getrokken dat de verwerpingen van elkaars standpunten in de reformatorische belijdenissen geen verband meer houden met de huidige stand van de leer. De Konkordie laat weliswaar de verbindende kracht van de belijdenissen in de deelnemende kerken bestaan, maar zegt eigenlijk met zoveel woorden dat het in deze tijd niet meer echt over de traditionele leerverschillen gaat. In het geschrift 'De Leuenberger Konkordie, gewikt en gewogen' (uitgave vanwege het hoofdbestuur van de GB) wordt gesteld dat de reformatorische belijdenissen hiermee in het hart worden aangetast. Daarbij wordt verwezen naar de stroom van bezwaren die ook door lutherse theologen tegen de Leuenberger zijn geuit, met name omdat veel zaken in het vage worden gelaten.

De Leuenberger in de kerkorde

Vanaf de verschijning van het eerste concept van de nieuwe kerkorde is bezwaar aangetekend tegen het opnemen van de Leuenberger in deze kerkorde. Aanvankelijk werd de Leuenberger in art. I-4 in één adem genoemd met de reformatorische belijdenissen. De formulering luidde toen: 'De kerk erkent de betekenis van de Konkordie van Leuenberg voor de samenbinding van de lutherse en gereformeerde tradities.' De kritiek, onder andere geuit tijdens de ambtsdragersvergadering in Putten (november 1992), richtte zich vooral op het feit dat de Leuenberger inhoudelijk de Dordtse Leerregels tegenspreekt. Toen in het najaar van 1993 een gewijzigd concept van de kerkorde werd gepresenteerd met het oog op de vaststelling in eerste lezing door de synodes,

werd met dankbaarheid vastgesteld dat de Konkordie, evenals de theologische verklaring van Barmen, was verplaatst naar een afzonderlijk lid van art. I. Bij de vaststelling van de kerkorde in tweede lezing is de formulering van dit lid (art. I-5) opnieuw aangepast. Deze luidt nu: 'De kerk erkent met de Konkordie van Leuenberg dat de lutherse en gereformeerde tradities door een gemeenschappelijk verstaan van het Evangelie bijeenkomen.'

De synodes hebben dus serieus gezocht naar mogelijkheden om tegemoet te komen aan de fundamentele kritiek op de Leuenberger. De plaats van dit geschrift is nu veel minder prominent dan in het eerste concept van de kerkorde in 1992. Toen kreeg de Leuenberger zo ongeveer de status van belijdenisgeschrift. Nu wordt alleen nog naar de Leuenberger verwezen als het gaat om de manier waarop de lutherse en gereformeerde traditie bijeenkomen. De kerk bindt zich in haar belijden nu niet meer aan wat in de Leuenberger inhoudelijk (!) wordt beleden. In de Konkordie zelf staat trouwens ook dat zij niet verstaan wil worden als een nieuwe belijdenis. Daarom kan men gereformeerde belijders in de PKN niet met een beroep op dit geschrift het recht ontzeggen om te blijven belijden wat de vaders in de zestiende en zeventiende eeuw hebben beleden. Nog in mei 2003 heeft het moderamen van de synode aan de gemeenten over de Leuenberger Konkordie het volgende geschreven:

Deze verklaring wordt niet gerekend tot de belijdenisgeschriften van de PKN. Ze mag ook niet worden verstaan als een bindende leesregel van de belijdenisgeschriften.

De binding aan de belijdenis

Ondanks het afzwakken van de positie van de Leuenberger in de nieuwe kerkorde houden we grote bezwaren tegen de vermelding van dit geschrift. De inhoud van de reformatische belijdenissen staat door de verwijzing naar de Leuenberger niet meer ter discussie, en dat is een verbetering. Ook in de PKN geldt, dat de 'stukken' er nog liggen. Ze is dus aan te spreken op de gereformeerde belijdenissen. Maar de binding aan deze belijdenissen is wel in het geding. Dat was ook bij de aanvaarding van de hervormde kerkorde in 1951 het grote bezwaar van hen die wilden vasthouden aan de gereformeerde belijdenissen. Toen richtte de kritiek zich op de bepaling dat de kerk belijdt 'in gemeenschap met de belijdenis der vaders'. Men vreesde, naar later bleek helaas terecht, dat deze formulering ruimte zou laten voor een te losse band aan de belijdenisgeschriften.

Die kritiek geldt nu in veel sterkere mate voor de nieuwe kerkorde. In art. I-4 worden weer de woorden 'in gemeenschap met' gebruikt. Maar nu komt daarbij dat de Leuenberger Konkordie model staat voor de manier waarop de kerk met de belijdenis(sen) van het voorgeslacht omgaat. Zij kan elkaar tegensprekende belijdenissen naast elkaar zetten omdat ze met de Leuenberger van

mening is dat de wederzijdse veroordelingen van vier eeuwen geleden niet meer de huidige stand van de leer in de kerk raken. Verschillen tussen luthers en gereformeerden met betrekking tot het Heilig Avondmaal, de christologie (met name over het God en mens-zijn van Christus) en de predestinatie (verkiezing en verwerping) worden niet langer als relevant voor deze tijd gezien.

Vier soorten gemeenten

Dat de PKN geen echte eenheid kent, blijkt niet alleen uit haar belijden maar ook uit het feit dat zij bestaat uit vier soorten gemeenten. Lid 2 van art. II luidt: 'De Protestantse Kerk in Nederland bestaat uit al de gemeenten, te weten de protestantse gemeenten, de hervormde gemeenten, de gereformeerde kerken en de evangelisch-lutherse gemeenten.'

Dat dit zo in de eigenlijke kerkorde (Romeinse artikelen) staat en niet in de overgangsbepalingen, laat zien dat het voortbestaan van verschillende gemeenten op hetzelfde grondgebied niet wordt gezien als iets tijdelijks. Daarmee wordt de eenheid op het plaatselijke niveau opgegeven.

Als we dat zo stellen, gebiedt de eerlijkheid ons wel te zeggen dat ook in de NHK de eenheid op het plaatselijke vlak niet meer intact is. Verschillen zijn in hervormde gemeenten soms zo groot dat is overgegaan tot vorming van een buitengewone wijkgemeente of een deelgemeente. Sinds ruim tien jaar is er ook de mogelijkheid van de overschrijving als lid naar een andere hervormde gemeente dan die in de woongemeente, de zogenaamde perforatieregeling. In de hervormde kerkorde klinkt echter, vooral in de aanduiding 'buitengewoon', nog het besef door dat dit zo niet hoort. In de nieuwe kerkorde is het naast elkaar bestaan van verschillende gemeenten op hetzelfde grondgebied niet langer een noodsituatie, maar de normale gang van zaken.

Om deze reden is het niet terecht als de vereniging van de drie SoW-kerken wordt bepleit met een beroep op de bijbelse roeping tot eenheid in de Kerk van Christus. In de kerkorde wordt de eenheid op het plaatselijke niveau juist prijsgegeven. De nu beoogde vereniging biedt daarom op het punt van eenheid van de kerk niet meer dan een unie of federatie. Met de keuze voor een unie wordt de bestaande verdeeldheid in het overgrote deel van de kerk niet weggemoffeld en verplichten de kerken zich tot het biddend werken aan een werkelijke, want geestelijke, eenheid in de kerk en in de gemeenten.

Onderwaardering van het verbond

De NHK kent naast belijdende leden en doopleden ook geboorteleden. Dat zijn zij die uit hervormde ouders geboren zijn, maar niet gedoopt zijn. In de PKN is de doop bepalend voor het lidmaatschap van de Kerk. Daarom kent de PKN alleen doop- en belijdende leden. Dat heeft te maken met de wijze waar-

op het genadeverbond in de nieuwe kerkorde functioneert. Ook op dat punt is deze kerkorde vanaf het begin onder kritiek gesteld.

Wanneer ouders hun kind ten doop houden, wordt aan hen gevraagd of zij belijden dat onze kinderen, hoewel ze in zonden ontvangen en geboren zijn, en daarom aan allerlei ellende, zelfs aan de verdoemenis onderworpen zijn, nochtans in Christus geheiligd zijn en daarom als leden van de gemeente van Christus behoren gedoopt te zijn (1e vraag in het klassieke doopformulier). Wie deze vraag goed leest, ziet, dat kinderen niet pas door de doop lid van de gemeente worden. Ze zijn lid van de gemeente en daarom behoren ze gedoopt te zijn. Dat is op grond van Gods genadeverbond (Gen. 17 : 7; Hand. 2 : 39; zie ook Dordtse Leerregels I,17).

In de nieuwe kerkorde wordt dit afgezwakt. Dat heeft te maken met het feit dat de GKN geen geboorteleden kennen en de NHK die wel kent. Dat heeft geleid tot een compromis. Tot een gemeente, en daarmee tot de PKN, behoren zij van wie de inlijving in de gemeenschap van de Kerk is bekrachtigd door de Heilige Doop en die als zodanig zijn ingeschreven als lid van de gemeente (art. III-2). De kerk kent doopleiden en belijdende leden (art. III-5). De hervormde geboorteleden worden in de nieuwe kerkorde aangeduid als de niet-gedoopte kinderen van gemeenteleden. Zij worden, samen met anderen die blijk geven van verbondenheid met de gemeente, ingeschreven in een afzonderlijk register (art. III-5 en ord. 2-8). Dat gebeurt op grond van art. III-4: 'Gedachtig aan de trouw van de God van het verbond rekent de gemeente voorts tot haar gemeenschap de niet-gedoopte kinderen van gemeenteleden alsmede degenen die blijk geven van verbondenheid met de gemeente.' Het verbond wordt hier nog wel genoemd, maar functioneert niet meer zo dat kinderen al lid zijn van de gemeente als ze nog niet gedoopt zijn. Daarmee is de nieuwe kerkorde in tegenspraak met zowel het klassieke doopformulier als de Dordtse Leerregels en de daaraan ten grondslag liggende Schriftgedeelten.

Kinderdoop

De huidige kerkorde van de NHK zegt van de Heilige Doop eerst dat zij wordt bediend aan de kinderen van de gemeente (art. XV-1). Daarop volgt de bepaling dat zij die als kind niet ten doop zijn gehouden, de Heilige Doop ontvangen na openbare belijdenis van het geloof te hebben afgelegd (art. XV-2). Het uitgangspunt is dus dat wij als kind de Heilige Doop ontvangen. De kinderdoop gaat voorop. In de nieuwe kerkorde is dat afgezwakt. Daar staat: 'De doop wordt bediend aan hen voor wie of door wie de doop begeerd wordt, nadat het geloof door en met de gemeente beleden is' (art. VIII-2). Hier vindt een verschuiving plaats, waardoor het initiatief van mensen meer nadruk krijgt en de notie van het verbond minder functioneert. Nu worden kinderen gedoopt, omdat ze kinderen van de gemeente zijn. Dat sluit aan bij de eerste vraag in

het klassieke doopformulier. In de nieuwe kerkorde is bepalend dat mensen de doop begeren. De doop wordt bediend aan het kind voor wie (door ouders) en aan de volwassene door wie de doop wordt begeerd.

Verder staan kinderdoop en volwassendoop veel meer op één lijn. Alleen de bepaling dat de gemeente moet worden opgewekt tot de viering van de doop, 'in het bijzonder van de doop van de kinderen van de gemeente' (ord. 6-1-1) maakt onderscheid ten gunste van de kinderdoop. Hier werkt de invloed door van nieuwere liturgische inzichten waarvoor de doop van volwassenen in de paasnacht, zoals dat gebeurde in de Vroege Kerk, bepalend is.

Openbare belijdenis

In het genadeverbond staat voorop dat de HEERE Zijn verbond opricht. Daarbij geeft Hij Zijn beloften en geboden. Dat moet in ons leven gevolgd worden door het antwoord van geloof en gehoorzaamheid. Dat antwoord geven we in het midden van de gemeente wanneer we openbare belijdenis van het geloof afleggen. In de nieuwe kerkorde wordt de openbare belijdenis echter niet als noodzakelijk gezien. Wanneer een kerkenraad dat bepaalt, kunnen ook doopleden die geen belijdenis hebben gedaan, deelnemen aan het Heilig Avondmaal (art. IX-3 en ord. 7-2-2) en stemrecht hebben (ord. 3-2-3).

Dat betekent dat in de nieuwe kerkorde de beide zijden van het genadeverbond gebrekkig functioneren. Enerzijds behoren geboortelieden niet meer tot de gemeente. Er is dus minder zicht op Gods trouw van geslacht tot geslacht. Anderzijds is openbare belijdenis niet langer voorwaarde voor deelname aan het Heilig Avondmaal en het hebben van stemrecht. Er is dus ook minder zicht op de roeping van Godswege om Hem te belijden voor de mensen en Christus te volgen.

De ambten

We geloven dat de Heere God mannen in de gemeente roept tot het ambt van dienaar van het Woord, ouderling of diaken (zie art. 30 en 31 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis). In de huidige hervormde kerkorde wordt uitgegaan van de belijdenis dat Christus de kerk regeert. Hij is het Hoofd van de kerk en de kerk is Zijn lichaam. Ambtsdragers ontlenen hun gezag aan het feit dat Christus door hen regeert. Zij moeten dan uiteraard wel gehoorzaam zijn aan het Woord van Christus.

In de nieuwe kerkorde treedt hier een verschuiving op. 'De gemeente, daartoe begenadigd door de Geest, is geroepen tot de dienst van het Woord van God' (art. IV-1). En: 'Alle leden van de gemeente zijn geroepen en gerechtigd hun gaven aan te wenden tot vervulling van de opdracht die Christus aan de gemeente geeft' (art. IV-2). Pas daarna wordt gesteld dat de gemeente onder leiding van de kerkenraad gehoor geeft aan haar roeping (art. IV-3). Bij de in-

vulling van de taken van ambtsdragers komt het aspect van het toerusten van de gemeente met het oog op haar roeping (pastoraal, missionair, diaconaal) nadrukkelijk naar voren.

De nadruk ligt hier dus veel meer op het ambt van alle gelovigen en op de mondigde gemeente. Ambtsdragers worden in de nieuwe kerkorde vooral gezien als functionarissen van de gemeente. Het tegenover van het ambt, dat wil zeggen dat de predikant vanaf de preekstoel en de ouderling op huisbezoek gezaghebbend namens Christus, de hoogste Ambtsdrager, spreekt, krijgt minder gewicht. Dat betekent niet dat dat aspect afwezig is. Er wordt ook in de nieuwe kerkorde gesteld dat het ambt van Christuswege gegeven is (art. V-1). Maar in de praktijk komt het 'van Christuswege' toch minder uit de verf.

Beraad in de gemeente

Dat hier sprake is van een verschuiving, blijkt heel duidelijk uit de volgende bepaling: 'De kerkenraad neemt geen besluiten in aangelegenheden die voor het leven van de gemeente van wezenlijk belang zijn, zonder de leden van de gemeente daarin gekend en daarover gehoord te hebben' (art. VI-5). Dit is in ieder geval van toepassing op besluiten 'tot het wijzigen van de gang van zaken in de gemeente ten aanzien van het beantwoorden van de doopvragen door doopleden, het toelaten van doopleden tot het avondmaal, het verlenen van actief en passief kiesrecht aan doopleden, de wijze van de verkiezing van ambtsdragers en het zegenen van andere levensverbintenissen dan een huwelijk van man en vrouw'. Ook beslissingen 'ter zake van de aanduiding en de naam van de gemeente, het voortbestaan van de gemeente, het aangaan van een samenwerkingsverband met een andere gemeente, de plaats van samenkomst van de gemeente en het verwerven, ingrijpend verbouwen, afbreken, verkopen of op andere wijze vervreemden van een kerkgebouw' mogen alleen worden genomen nadat de leden van de gemeente daarin zijn gekend en daarover zijn gehoord of nadat er beraad in de gemeente heeft plaatsgevonden (ord. 4-8-7).

Op zich gaat het hier niet over iets geheel nieuws. Een kerkenraad die besluit tot een ingrijpende verbouwing van het kerkgebouw, zal uit zichzelf wel een gemeenteavond beleggen en de leden informeren. Alleen al in financieel opzicht zal zo'n beslissing immers door de gemeente moeten worden gedragen. Het mag ook niet zo zijn dat in een gemeente de ambtsdragers alles regelen en doen en dat gemeentelieden niet de gelegenheid krijgen om met de gaven die de Heere God hen heeft gegeven mee te werken aan de opbouw van de gemeente.

Op grond van de Schrift is het goed als recht gedaan wordt aan de roeping van elk gemeentelid. In de nieuwe kerkorde slaat de balans echter te ver naar die kant door. Hier is sprake van een verschuiving in de visie op het ambt. Dit is meer de democratie (= het volk regeert) dan de Christocratie (= Christus

regeert). De tijdgeest die het niet meer zo heeft op gezagsdragers, werkt blijkbaar niet alleen door in de maatschappij, maar ook in de kerk.

Eén ambt of drie ambten

In de formuleringen in de kerkorde werkt ook door dat er verschil is tussen de lutherse en de gereformeerde traditie ten aanzien van het ambt. In de lutherse traditie is er namelijk maar één ambt, namelijk het openbare ambt van Woord en Sacrament. De predikant, dat is de lerende ouderling (I Timotheüs 5 : 17), staat daar centraal. Voor de regerende ouderling is nauwelijks werk, omdat het regeren vooral aan de overheid (de landsvorst) wordt overgelaten. Daarentegen kennen we in de gereformeerde traditie drie ambten. Naast de predikant is er de ouderling, die regeert en het opzicht over de gemeente uitoefent, en de diaken, die de barmhartigheid betoont. Daarin herkennen we de drie ambten van Christus (profeet - koning - priester).

In de nieuwe kerkorde worden deze visies heel simpel met elkaar verbonden: 'Om de gemeente bij het heil te bepalen en bij haar roeping in de wereld te bewaren, is van Christuswege het openbare ambt van Woord en Sacrament gegeven. Met het oog op deze dienst onderscheidt de kerk het ambt van predikant, het ambt van ouderling, het ambt van diaken alsmede andere diensten in kerk en gemeente' (art. V-1). Op deze manier wordt het verschil in ambtsvisie niet overwonnen maar gewoon genegeerd. Dat is de manier van doen die we eerder al zagen, toen het ging over de verschillende belijdenissen die ook zomaar naast elkaar worden gezet.

Het huwelijk heilig houden

De nieuwe kerkorde bevat niet alleen een bepaling over de inzegening van een huwelijk van man en vrouw, maar maakt het ook mogelijk dat in een gemeente andere levensverbintenissen van twee personen worden gezegend. De aanvaarding van deze bepaling door de triosynode in het najaar van 2001 en door de hervormde synode in juni 2002 heeft velen in de kerk diep geschokt. Dat is terecht. Hier is immers in het geding met welke bedoeling de Heere God de mens heeft geschapen als man en vrouw. Dat was opdat een man en een vrouw samen een eenheid zouden gaan vormen (Genesis 2 : 24). Die hechte, onverbreekelijke band (verbond) tussen één man en één vrouw noemen we een huwelijk. Onze overheid is tegen Gods inzetting ingegaan door het huwelijk ook open te stellen voor twee mensen van hetzelfde geslacht. En de SoW-kerken laten na daartegen profetisch hun stem te verheffen. Ze doen het tegendeel en maken het mogelijk dat Gods zegen wordt uitgesproken over iets wat door God wordt verboden.

Het is hier niet de plaats om verder inhoudelijk in te gaan op het bijbelse alleenrecht van het huwelijk van een man en een vrouw. Ook moet ik hier voor-

bijgaan aan de pastorale nood die deze kerkordelijke bepalingen veroorzaken bij andersgeaarden die in de weg van Gods Woord willen gaan en daarom een zware strijd voeren tegen gevoelens en verlangens die bij hen leven. We moeten ons hier beperken tot wat de kerkorde hierover zegt.

Het eerste wat in de nieuwe kerkorde opvalt, is het ontbreken van een bepaling over het huwelijk op zichzelf. In de hervormde kerkorde staat nu een apart artikel over het huwelijk en het gezin. Daarin staat onder andere: 'Het huwelijk, als een inzetting Gods, zal heilig worden gehouden' (art. XXI-1). Naast dit artikel is ook ord. 12 gewijd aan de zaken van huwelijk en gezinsleven. In de nieuwe kerkorde ontbreekt een dergelijk artikel en een dergelijke ordinantie over het huwelijk. Dat is in een belijdende kerkorde een veelzeggend zwijgen. De reden voor dit zwijgen was de jaren door duidelijk. De kerk staat niet meer onverdeeld achter de uniciteit van het huwelijk van een man en een vrouw. In een groot deel van de kerk zijn andere relaties, waaronder relaties van mensen van hetzelfde geslacht en niet-huwelijkse relaties, allang aanvaard. Daardoor verzuimt de kerk in de nieuwe kerkorde belijdend de Schrift na te spreken. Het enige waarin de kerk de overheid niet volgt, is dat ze het woord 'huwelijk' in de kerkorde alleen gebruikt als het gaat om het huwelijk van een man en een vrouw.

Trouwdiensten

Het huwelijk komt dus niet als zodanig in de kerkorde voor. Maar de kerkorde spreekt wel, als het gaat over de eredienst van de gemeente, over trouwdiensten (art. VII-1). Dat komt vervolgens terug in de veelbesproken ord. 5 die eveneens handelt over de eredienst. Daarin staat dat de gemeente op de zondag en op kerkelijke feest- en gedenkdagen samenkomt in de eredienst (ord. 5-1-1). Daarna worden ook andere diensten genoemd, waaronder 'kerkdiensten ter gelegenheid van bijzondere gebeurtenissen in het leven van de gemeenteleden en van de gemeente zoals trouwdiensten, diensten van rouwdragen en gedenken en zegenvieringen' (ord. 5-1-2). Over het huwelijk lezen we dan: 'De inzegening van een huwelijk van man en vrouw als een verbond van liefde en trouw voor Gods aangezicht geschiedt in een kerkdienst' (ord. 5-3-1). Deze laatste bepaling geldt voor elke gemeente en dat is terecht. Zo moet het in elke gemeente gaan.

Andere levensverbintenissen

Na het artikel over het huwelijk komt een afzonderlijk artikel over andere levensverbintenissen: 'De kerkenraad kan - na beraad in de gemeente - besluiten dat ook andere levensverbintenissen van twee personen als een verbond van liefde en trouw voor Gods aangezicht kunnen worden gezegend' (ord. 5-4). Hier gaat de nieuwe kerkorde in de ordinanties dus duidelijk verder dan de

kerkorde in eigenlijke zin. Nu wordt er niet alleen gezwezen, maar nu wordt er uitdrukkelijk ruimte gemaakt voor een levenspraktijk die niet naar de Schrift is. Hier wordt de PKN in haar kerkordelijke bepalingen al ongehoorzaam aan de in dezelfde kerkorde vastgelegde eis van gehoorzaamheid aan de Heilige Schrift. Zo zet de kerk zichzelf onder censuur.

Dit gaat heel ver. In het verleden is in de Hervormde Kerk opgeroepen om terughoudend te zijn met het uitoefenen van de kerkelijke tucht over mensen met een homoseksuele levenspraktijk. Het argument van de synode was, dat er in de kerk verschillend over wordt gedacht, en dat daarom kerkenraden terughoudendheid past. Deze terughoudendheid wordt nu naar de andere kant wel helemaal losgelaten. Want zegenen betekent dat Gods Naam wordt uitgesproken over de mensen die gezegend worden. En zij mogen die zegen ontvangen in het geloof dat God Zelf hen op hun levensweg Zijn zegen zal schenken. Dat grijpt diep in. Hoe kunnen we Gods zegen uitspreken over iets wat volgens de Schrift door God wordt verboden?

De praktijk van het zegenen van allerlei levensverbintenissen brengt heel schrijnend aan het licht hoe pluraal de PKN is. Zij is dat niet alleen in haar belijden maar ook in de praktijk. De nieuwe kerkorde staat toe dat de praktijk in de ene gemeente volstrekt tegenovergesteld is aan de praktijk in de andere gemeente. Terwijl in de ene gemeente de zegen van God wordt uitgesproken over bijvoorbeeld een relatie van twee mannen, mag in de andere gemeente de kerkenraad vasthouden aan de bijbelse lijn dat dit zonde is in Gods ogen. Groter tegenstelling is nauwelijks denkbaar.

Over de aanvaarding van ord. 5-4 schreef ds. G. D. Kamphuis in de Waarheidsvriend van 27 juni 2002: 'We roepen de gemeenten op om de kerk te laten weten de besluitvorming en dus het gezag van de synode op dit aangelegen punt niet te erkennen, maar te blijven gaan in het spoor van de Kerk der eeuwen. Niet de synode heeft het laatste woord. Dat is aan de Heere, de Koning van de Kerk. Op dit cruciale punt heeft de synode haar geestelijk gezag verloren.'

Protest

De conclusie aan het eind van dit hoofdstuk is dat de bezwaren tegen de nieuwe kerkorde heel fundamenteel zijn. De synode had deze kerkorde nooit zo mogen aanvaarden. Alleen verwerping van het verenigingsbesluit kan, menselijkerwijs, de invoering van deze kerkorde nog verhouden. In het volgende hoofdstuk gaat het over de mogelijkheden om toch onder deze kerkorde te leven. Wanneer we onverhoopt worden meegenomen in de PKN mag dat niet betekenen dat dan de bezwaren verstommen en we ons er maar bij neerleggen. De bezwaren zijn zo zwaarwegend dat we, wanneer de PKN er komt, geroepen zijn om in deze plurale kerk op te komen voor de ene Waarheid van

het Woord van God. Het protest zal moeten blijven klinken. Daarmee bedoelen we het pro-test in de letterlijke betekenis van getuigenis-voor. Dat is in dezen het getuigenis voor het alleenrecht van de Heere God op heel de kerk.

3. Ruimte in de plurale kerk

De principiële bezwaren tegen de manier van kerk-zijn van de PKN roepen bij velen de vraag op of het nog wel mogelijk is in die kerk blijven. In dit hoofdstuk laten we daarom zien wat het concreet betekent om in de PKN onder de nieuwe kerkorde te leven. De kerkorde biedt namelijk ruimte om in de plaatselijke hervormde gemeente voluit gereformeerd te zijn. Een hervormde gemeente die naar Schrift en belijdenis wil leven, wordt op geen enkele manier gedwongen of verplicht tot onbijbelse praktijken. Niemand hoeft iets te onderschrijven of als waarheid te erkennen wat tegen Gods Woord ingaat of de gereformeerde belijdenis weerspreekt.

Gehoorzaam aan de Schrift

Een vraag die vaak wordt gesteld, is de vraag hoe je kunt staan in een kerk die zaken toelaat die volgens de Bijbel niet mogen. Waar kun je de kerk op aanspreken als haar kerkorde ondeugdelijk is en haar belijden niet eenduidig? Wat dan overblijft, is het beroep op het Woord van God. Daarvoor kunnen we ons zelfs beroepen op de nieuwe kerkorde. Daar staat namelijk heel duidelijk dat niet de kerkorde het laatste woord heeft en dat niet de belijdenissen het hoogste gezag hebben, maar dat de Heilige Schrift de enige bron en norm van de kerkelijke verkondiging en dienst is.

In art. I-2 van de nieuwe kerkorde staat dat de kerk de opdracht van haar Heer vervult om het Woord te horen en te verkondigen. Daarop volgt art. I-3: 'Betrokken in Gods toewending tot de wereld, belijdt de kerk in gehoorzaamheid aan de Heilige Schrift als enige bron en norm van de kerkelijke verkondiging en dienst, de drie-enige God, Vader, Zoon en Heilige Geest.' In art. I-10 lezen we dat de kerk en al haar leden geroepen zijn het belijden te toetsen bij het licht van de Heilige Schrift.

Het Woord van God is dus inhoud van de verkondiging. De Heilige Schrift is de enige bron en norm. De kerk is geroepen om te horen voordat zij spreekt en te gehoorzamen als zij belijdt. Dat zijn woorden waar we van harte mee instemmen. Hier herkennen we de ware kerk, zoals we deze belijden met artikel 29 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis, de kerk die zich houdt aan 'het zuivere Woord van God, verwerpende alle dingen, die daar tegen zijn, houdende Jezus Christus voor het enige Hoofd'.

Dat betekent dat zaken die tegen de Schrift ingaan, zelfs als ze in de kerkorde worden toegestaan, in de verenigde kerk nog steeds wederrechtelijk zijn. Wanneer wij in de PKN op onze post blijven, zal dat zijn vanwege de roeping om in deze plurale kerk de Waarheid te verbreiden en te verdedigen. Dat is al bijna een eeuw lang de doelstelling van de GB in de NHK. Dat zal ook in een ver-

enigde kerk onze opdracht zijn. Alleen met het Woord van God kunnen we in de kerk leven en werken. Dat Woord is de waarheid. Dat Woord is vol van Hem Die de Waarheid is, Jezus Christus en Die gekruisigd.

Bijzondere verbondenheid

We hebben in hoofdstuk 2 gezien dat het plurale karakter van de PKN onder andere blijkt uit het naast elkaar vermelden van belijdenissen uit zowel de lutherse als de gereformeerde traditie. We hebben ook gezien dat de Konkordie van Leuenberg, die geen bindende leesregel voor de belijdenis is, wel model staat voor de manier waarop in de nieuwe kerkorde met de verschillende belijdenissen wordt omgegaan. Laat dat nog wel ruimte voor hen die zich alleen willen binden aan de Schrift en de gereformeerde belijdenis?

Ord. 1-1-1 laat zien dat er in de PKN ruimte is voor hen die niet tegelijkertijd de lutherse en de gereformeerde belijdenissen helemaal kunnen onderschrijven. Er staat: 'In het belijden van de kerk zijn de gemeenten verbonden met de belijdenis van het voorgeslacht, waarbij de hervormde gemeenten en de gereformeerde kerken zich in het bijzonder verbonden weten met de belijdenisgeschriften van de gereformeerde traditie en de evangelisch-lutherse gemeenten in het bijzonder met de belijdenisgeschriften van de lutherse traditie.'

Dit is één van de bepalingen waaruit blijkt dat de opstellers van deze kerkorde serieus gezocht hebben naar oplossingen voor die gemeenten en leden van de kerk die in (gewetens)nood raken wanneer van hen gevraagd wordt om alle belijdenissen van de PKN helemaal te accepteren. Wie in de PKN op zijn of haar post blijft om daar op te komen voor het recht van de hervormde gezindheid, dat is voor het recht van de gereformeerde belijdenis, zal deze geboden ruimte maximaal willen gebruiken. Dat betekent dat we met een beroep op deze bepalingen ook in de PKN, als die er komt, zullen kunnen blijven bij de gereformeerde belijdenisgeschriften en afwijzen wat daarmee in de lutherse belijdenissen strijdig is.

Sommigen brengen daartegenin dat de bijzondere verbondenheid met de gereformeerde belijdenissen niet wegneemt dat er dan nog steeds ook sprake is van verbondenheid met de lutherse belijdenissen. Wie behoort tot de PKN is ook verbonden met de belijdenisgeschriften uit de lutherse traditie. Dat is voor sommigen een blijvend bezwaar. Maar wanneer we daar zo mee omgaan vergeten we dat Calvijn zich ook zeer verbonden wist met Luther en dat er in de lutherse belijdenissen heel veel staat waar we ons van harte mee verbonden kunnen, zelfs moeten, weten. Te denken valt aan de wijze waarop over de rechtvaardiging van de goddeloze wordt gesproken. Daar zeggen we van harte 'amen' op. Daar zullen we ons in de PKN ook graag op beroepen in een pleidooi voor een prediking waarin deze diepe tonen van zonde en genade klinken. Op die manier weten we ons met grote delen en met het hart van het

lutherse belijden hartelijk verbonden. Alleen daar waar het lutherse en gereformeerde belijden elkaar tegenspreken, kunnen we de lutherse belijdenis niet volgen en mogen we op grond van de bijzondere verbondenheid met de gereformeerde belijdenis aan deze laatste vasthouden.

Het is dus mogelijk om in de PKN voluit gereformeerd te zijn, te preken en te belijden. Dat geldt niet alleen voor gemeenten maar ook voor predikanten. Wanneer zij bij hun toelating tot het ambt beloven 'te blijven in de weg van het belijden van de kerk in gemeenschap met de belijdenis van het voorgeslacht', kunnen zij daaraan toevoegen 'daarbij in het bijzonder verbonden met de belijdenisgeschriften van de gereformeerde traditie' (ord. 13-19-4). Wie de proponentenbelofte al in de Nederlandse Hervormde Kerk heeft afgelegd, kan eveneens de bijzondere verbondenheid met de gereformeerde belijdenissen uitspreken (overgangsbepaling 282).

Erkennen en respecteren

Ord. 1-1-2 stelt dat de kerk de bijzondere verbondenheid van de gemeenten met de ene of de andere belijdenistraditie erkent en respecteert. Dit wordt in ord. 1-1-3 ook gevraagd van de gemeenten: 'De gemeenten erkennen en respecteren de (bijzondere) verbondenheid van andere gemeenten ten aanzien van de belijdenisgeschriften en zijn geroepen om in gehoorzaamheid aan het Woord van God te volharden en te groeien in het gemeenschappelijk belijden van de kerk.' Hier wordt niet van gereformeerde belijders gevraagd dat zij de inhoud van het lutherse belijden erkennen en respecteren. Dat is een misverstand. Het erkennen en respecteren heeft geen betrekking op de inhoud, maar alleen op het feit dat er in de PKN gemeenten zijn die zich verbonden weten met de lutherse belijdenissen.

Kunnen we dat wel erkennen en respecteren? Dat kan niet als dat zou betekenen dat we onze bezwaren tegen het model van de plurale kerk moeten opgeven. We zijn er diep van overtuigd dat de kerk niet met twee monden mag spreken en belijden en dat er niet een pakket van verschillende belijdenissen mag zijn waaruit ieder zijn eigen keuze maakt. Het erkennen en respecteren betekent ook niet dat we het daarmee eens zijn. Dr. G. van den Brink heeft in het boek 'Licht op de kerk' terecht gesteld dat je alleen mensen kunt erkennen en respecteren van wie je vindt dat ze géén gelijk hebben. Hij schrijft: 'Het is immers overbodig van mensen te vragen om hun eigen mening te erkennen en respecteren. Het feit dat deze formulering gebruikt wordt, duidt er dus al op dat het gaat om mensen met wie je het op bepaalde punten niet eens bent'.

Dat het erkennen en respecteren alleen betrekking heeft op de verbondenheid van de evangelisch-lutherse gemeenten met de belijdenissen uit de gereformeerde traditie betekent ook dat het niet gaat over bijvoorbeeld het zegenen van andere levensverbintenissen dan een huwelijk van man en vrouw. De

nieuwe kerkorde vraagt nergens instemming met zulke praktijken. Het moderamen van de hervormde synode schreef in mei 2003 over het erkennen en respecteren:

In ord. 1-1-3 wordt dus niet gevraagd opvattingen te onderschrijven waarvan men oordeelt dat ze strijdig zijn met de Heilige Schrift. Immers, alleen de Schrift heeft het hoogste gezag in de kerk. Als daar wordt gezegd dat gemeenten geroepen zijn te groeien in het gemeenschappelijk belijden van de kerk, betekent dat niet dat zaken die tegen Gods Woord zijn, geleidelijk aan zouden moeten worden aanvaard.

...

De bepaling wil allerminst zeggen dat men al wat men ziet als dwaling of ontsporing in de kerk moet erkennen en respecteren. Evenmin dat alle uitspraken van de kerk moeten worden onderschreven, of dat met alle bepalingen van de kerkorde instemming moet worden betuigd. Soms zal men zich vanuit de diepste overtuiging tegen haar opvattingen moeten verzetten en haar weerspreken in haar getuigenis, zoals dat ook binnen de NHK gedurig mogelijk en soms noodzakelijk is.

Geen dwang

In hervormde gemeenten leeft soms de zorg dat, als de PKN een feit is, men gedwongen zal worden tot samenwerking met bijvoorbeeld de plaatselijke gereformeerde kerk. Voor deze zorg is in de nieuwe kerkorde echter geen grond. Zij die leiding geven aan het SoW-proces hebben zich vanaf het begin gerealiseerd dat eenheid op het plaatselijke vlak niet geforceerd kan worden. In het vorige hoofdstuk stelden we het naast elkaar voortbestaan van vier soorten plaatselijke gemeenten onder kritiek. Voor hen die de dwang tot plaatselijke samenwerking vrezen, betekent dit voortbestaan echter wel dat een hervormde gemeente in de PKN tot in lengte van jaren hervormde gemeente kan blijven en dat er op geen enkele manier wordt ingegrepen in de zelfstandigheid van hervormde gemeenten en in de beslissingsbevoegdheid van hervormde kerkenraden. Op 5 november 2002 schreven de moderamina van de drie SoW-kerken aan de kerkenraden:

Plaatselijke kerken en gemeenten die in het licht van de verschillen zoals die ter plaatse worden ervaren, de stap naar plaatselijke vereniging niet kunnen maken, worden daartoe niet gedwongen. Nu niet en in de toekomst niet. Het wordt voluit kerkelijk aanvaard en in de kerkorde gegarandeerd, om plaatselijk als hervormde gemeente, als gereformeerde kerk of als evangelisch-lutherse gemeente voort te gaan. Het verenigen van de kerk - zoals dit beoogd wordt in 2004 - betekent dus niet dat alle plaatselijke kerken en gemeenten dan dienen te verenigen. Elke gemeente beslist hierover zelf.

Uit ord. 2 (over de gemeenten) blijkt zelfs dat het in de PKN mogelijk is over te gaan tot de vorming van nieuwe hervormde gemeenten (ord. 2-13-6).

Op post in de gemeente

Voor een hervormde gemeente die niet uit wijkgemeenten bestaat, heeft invoering van de nieuwe kerkorde geen gevolgen als het gaat om de structuur van de plaatselijke gemeente. Voor hervormde gemeenten met wijkgemeenten en een centrale kerkenraad kunnen er wel ingewikkelde situaties ontstaan. Dat doet zich vooral voor als er een wijkgemeente is die zich met anderen verenigt tot een protestantse (wijk)gemeente. Dan zal er ook voor de centrale gemeente een passende structuur moeten worden gezocht. Daarbij hebben hervormde wijkgemeenten binnen een protestantse gemeente de keuze om hervormde wijkgemeente te blijven of verder te gaan als hervormde gemeente naast de protestantse gemeente. In het laatste geval wordt de eenheid van de oude hervormde centrale gemeente gebroken.

In de NHK hebben hervormd-gereformeerden, wanneer het kwam tot vorming van een mentale gemeente, altijd de voorkeur gegeven aan een buitengewone wijkgemeente boven een deelgemeente. Op die manier bleven ze op hun post in het geheel van de hervormde gemeente en kwamen ze er niet naast te staan. Als we in de PKN op onze post blijven, is dat om ook in die kerk de Waarheid te verbreiden en verdedigen. Dat pleit ervoor om zoveel mogelijk onze plaats als hervormde wijkgemeente in het geheel van de plaatselijke gemeente te blijven innemen en niet te snel te bezwijken voor de verleiding van een kerkelijk leven dat losstaat van de rest.

De kerkenraad besluit

Kenmerkend voor de nieuwe kerkorde is dat veel zaken worden overgelaten aan de plaatselijke gemeente. Daar wordt beslist of ter plaatse alleen belijdende leden tot het Heilig Avondmaal worden toegelaten of ook doopleden. Plaatselijk wordt ook bepaald of naast belijdende leden ook doopleden stemrecht hebben en tot ambtsdrager gekozen kunnen worden. Hetzelfde geldt voor het zegenen van andere levensverbintenissen dan het huwelijk van een man en een vrouw.

Er is dus geen sprake van dat kerkenraden die dat niet willen op enigerlei wijze gedwongen zouden worden tot het zegenen van alternatieve relaties. Een kerkenraad die deze praktijk afwijst, hoeft er in principe zelfs geen woord aan te besteden. Ord. 5-4 luidt immers: 'De kerkenraad kan - na beraad in de gemeente - besluiten dat ook andere levensverbintenissen van twee personen als een verbond van liefde en trouw voor Gods aangezicht kunnen worden gezegend.' Alleen de kerkenraad die wel tot zulke zegeningen wil overgaan, moet zich daarop bezinnen en een beraad in de gemeente houden en daarna

een besluit nemen. Maar de kerkenraad die deze mogelijkheid afwijst, kan gewoon aan ordinantie 5-4 voorbijgaan. Ook het beraad in de gemeente kan dan achterwege blijven.

Plaatselijke regelingen

Veel kerkenraden worstelen met de vraag of ze onder de nieuwe kerkorde hun plaats in de kerk wel kunnen blijven innemen. Voor hen is belangrijk dat ze duidelijk kunnen vastleggen dat ze de ruimte die de nieuwe kerkorde biedt op een aantal punten afwijzen en in hun beleid willen vasthouden aan de lijn van Schrift en belijdenis. Daarmee geeft een kerkenraad aan in welk spoor hij de gemeente wil leiden. Ook is het een duidelijk signaal naar de meerdere vergaderingen (classicale vergadering en generale synode).

Volgens de nieuwe kerkorde behoort tot de taken van de kerkenraad dat hij 'de regelingen ten behoeve van het leven en werken van de gemeente' vaststelt (ord. 4-7-1). Het gaat daarbij om minimaal drie regelingen: de regeling voor de verkiezing van ambtsdragers, de regeling voor de wijze van werken van de kerkenraad en de regeling voor het beheer van de vermogensrechtelijke aangelegenheden van de gemeente (ord. 4-7-2).

In de verkiezingsregeling wordt vastgelegd op welke wijze de verkiezing van ambtsdragers in de gemeente wordt gehouden (ord. 3-2-1). Daarin kan de kerkenraad bijvoorbeeld bepalen dat alleen belijdende leden stemgerechtigd zijn (ord. 3-2-3). In een gemeente met meer dan 200 stemgerechtigde leden kan in de plaatselijke verkiezingsregeling worden vastgelegd dat de verkiezing van een predikant, net als nu onder de hervormde kerkorde, geschiedt door de kerkenraad (ord. 3-4-7).

In de regeling voor de wijze van werken van de kerkenraad moet het in ieder geval gaan over het bijeenroepen van de vergaderingen, de agendering, de wijze waarop de gemeente wordt gekend en gehoord, de toelating van niet-leden van de kerkenraad tot zijn vergaderingen en het beheer van de archieven (ord. 4-8-6). In deze regeling zou de kerkenraad bijvoorbeeld in een preambule kunnen vastleggen dat hij bij het leiden van de gemeente gehoorzaam wil zijn aan de Schrift en wil uitgaan van de gereformeerde belijdenissen en van de lutherse belijdenissen alleen voorzover ze met de gereformeerde belijdenissen overeenkomen.

Een ander document dat door de kerkenraad moet worden vastgesteld is het beleidsplan ter zake van het leven en werken van de gemeente (ord. 4-7-1). Dit wordt telkens voor een periode van vier jaar door de kerkenraad vastgesteld. Het beleidsplan kennen we in de hervormde kerkorde inmiddels al meer dan tien jaar. Ook hierin kan de kerkenraad aangeven dat hij bij het te voeren beleid uit wil gaan van de Schrift en de drie formulieren van enigheid en bijvoorbeeld ook dat hij niet voornemens is een besluit te nemen als bedoeld

in ord. 5-4 (over het zegenen van andere levensverbintenissen).

Verklaring

Er zijn dus voldoende mogelijkheden om als kerkenraad in de plurale PKN een voluit gereformeerde positie in te nemen en deze positie ook vast te leggen. Het ligt het meest voor de hand om dat te doen in een preambule die wordt opgenomen in de regeling voor de wijze van werken van de kerkenraad of in het beleidsplan. Daartoe heeft het moderamen van de hervormde synode, met instemming van de SoW-partners, een verklaring aangeboden. Deze kan door de kerkenraad plaatselijk worden vastgelegd en ook worden toegezonden aan de classicale vergadering en aan de generale synode. Dan weet ook de kerk waar deze hervormde gemeente voor wil staan. De tekst van de aange-reikte verklaring luidt:

Als kerkenraad van de hervormde gemeente weten we ons door onze Nederlandse Hervormde Kerk gebracht op een weg die wij niet hebben begeerd en waarover wij in het geweten bezwaard zijn.

Wij erkennen dat wij delen in de schuld van onze kerk. Gedachtig aan het woord van de apostel: 'indien wij ontrouw zijn, Hij blijft getrouw' (2 Tim. 2 : 13) weten wij ons echter, zelf levend van Gods trouw, verschuldigd binnen de kerk trouw te zijn aan de roeping waarmee de Koning der Kerk, Jezus Christus ons geroepen heeft.

Met de kerk belijden wij dat 'Christus een eeuwig Koning is, die zonder onderdanen niet zijn kan' (art. 27 Ned. Geloofsbelijdenis) en dat Hij Zijn kerk bewaart.

Daarom beloven wij dat wij ons in gehoorzaamheid zullen onderwerpen aan het juk van Christus. Wij begeren ons te houden aan de verkondiging van Zijn Evangelie, de sacramenten te bedienen naar Zijn inzetting en de kerkelijke tucht te oefenen om elkaar te bewaren bij Zijn ontferming. Wij beloven ons te houden aan het betrouwbare Woord van God en alle dingen te verwerpen die daar tegen zijn, houdende Jezus Christus voor het enige Hoofd.

Als wij zo als gemeente - met vreze en beven - onze plaats innemen binnen het geheel van de verenigde kerk, verklaren wij ons gebonden te weten aan de gereformeerde belijdenis. Met Gods hulp zullen wij weerspreken en weren al wat met dit belijden in strijd is. Bij de inrichting van het leven der gemeente zullen wij ons houden aan de instellingen die met deze belijdenis overeenstemmen.

In de gemeente zal de nodiging tot het Heilig Avondmaal en de roeping tot het ambt uitgaan naar hen die tot de openbare belijdenis des geloofs zijn gekomen. In de gemeente zal geen andere levensverbintenis worden ingezegend dan een huwelijk van man en vrouw dat wettig voor de

overheid is gesloten.

Omdat wij ons schuldig weten onze gaven 'ten nutte en ter zaligheid der andere lidmaten gewillig en met vreugde aan te wenden' (antw. 55 Heid. Cat.) zullen wij de kerk en elkaar blijven oproepen om - in overeenstemming met de gereformeerde belijdenisgeschriften van de kerk - de weg van gehoorzaamheid aan God en Zijn Woord te gaan.

Van groot belang zijn in deze verklaring de uitdrukkingen 'gebonden... aan de gereformeerde belijdenis' en 'in overeenstemming met de gereformeerde belijdenisgeschriften'. Dat spreekt van een binding aan de belijdenis die zelfs sterker is dan wat we nu in de hervormde kerkorde hebben. Daar laat de omschrijving 'in gemeenschap met de belijdenis der vaderen' immers ruimte voor een losse band met de belijdenisgeschriften.

Omdat op het punt van de bijzondere verbondenheid de bepalingen voor gemeenten zijn doorvertaald naar de proponentbelofte, ligt het voor de hand dat ook van de verklaring geldt dat deze door aanstaande predikanten mag worden gebruikt om duidelijk te maken hoe de door hen af te leggen proponentbelofte moet worden opgevat. Daarover leeft onder studenten veel onzekerheid. Het zou goed zijn wanneer (het moderamen van) de synode hen op dit punt gerust zou kunnen stellen.

Spanningsveld

Onze conclusie is dat de nieuwe kerkorde voldoende ruimte verschaft om in de PKN voluit gereformeerd te zijn. Daar zijn we dankbaar voor. Het helpt ons om op onze post te kunnen blijven. Tegelijkertijd blijven we ernstige bezwaren houden tegen deze manier van kerk-zijn. Het is niet voldoende dat er in de kerk ruimte is voor hen die ook in deze tijd voluit gereformeerd willen zijn. Dat is te weinig. Heel de kerk moet voluit gereformeerd zijn. Daarop spreken we de NHK, die in de praktijk ook al een plurale kerk is, aan en daarop moeten we ook de PKN blijven aanspreken. Maar op dit punt zullen we ook onszelf in de toekomst steeds weer moeten onderzoeken. Zullen we, als we worden meegenomen in de PKN, in die kerk ons nog bewust zijn van onze roeping in en verantwoordelijkheid voor het geheel van de kerk? Zullen we niet, tevreden met de ruimte die ons wordt geboden, ons terugtrekken in onze eigen gemeenten en in de kring van gelijkgezinden? Moeten we bij al onze kritiek op het model van de plurale kerk tot onze verootmoediging niet erkennen dat we er in de praktijk vaak best mee kunnen leven? Het besef dat we over ons staan in de kerk geen grote woorden kunnen spreken, mag ons wel klein en afhankelijk houden. Alleen met Gods hulp zullen we iets waar kunnen maken van wat we zien als onze roeping, namelijk het verbreiden en verdedigen van Gods Waarheid.

4. De kudde raakt verstrooid

Onder hervormd-gereformeerden is brede overeenstemming als het gaat om het afwijzen van de plurale kerk. Ook is voor ieder wel helder dat het binnen de ruimte van de plurale kerk mogelijk is om als plaatselijke hervormde gemeente in leer en leven voluit bijbels en gereformeerd te zijn. Maar vervolgens dreigen de wegen uiteen te gaan. Een deel van de hervormd-gereformeerden meent in de PKN op zijn post te moeten blijven. Anderen menen dat zij hervormd moeten blijven, dat wil zeggen dat zij de NHK willen voortzetten naast de PKN.

In dit hoofdstuk gaan we in op de achtergrond van deze ingrijpende verdeeldheid. Gemeenteleden vragen zich af hoe het kan dat 'zonen van hetzelfde huis' tot zulke verschillende keuzes komen. Veel mensen begrijpen niet hoe het kan dat predikanten die dezelfde schriftuurlijk-bevindelijke prediking brengen, elkaar op dit punt bestrijden. Bovendien blijkt dat de breuklijn niet loopt over de lijn waarlangs wij voorgangers plegen in te delen in links en rechts. Het gaat dwars door de gangbare etiketten heen.

Behalve voor gemeenteleden die zich afvragen wat er nu precies aan de hand is, schrijven we dit ook voor synodeleden en anderen die verantwoordelijkheid dragen in de kerk. Het is te hopen dat ook voor hen die de hervormd-gereformeerde beweging niet van binnenuit kennen, duidelijk wordt dat het niet gaat om een klein groepje recalitranten in de marge. In het geding zijn diepgewortelde geloofsovertuigingen inzake de kerk. Velen zijn daarover in nood. Er zijn maar weinig hervormd-gereformeerde gemeenten waar men daar niet mee wordt geconfronteerd.

Van Putten naar Amersfoort

In hoofdstuk 1 hebben we kort geschetst hoe vanaf de eerste presentatie in 1992 de nieuwe kerkorde door de GB principieel is afgewezen. Toch is de kerk ermee doorgegaan. Eind 1995 wordt duidelijk dat ook de stem van vele classes wordt genegeerd. De kerk moet en zal verdergaan op de weg naar volledige eenwording (fusie). Het alternatief van een federatief verband krijgt geen kans.

Naar aanleiding van deze ontwikkeling gaan gemeenten in de loop van 1996 uitspreken dat zij de kerk niet zullen volgen op deze weg van vereniging. Het 'wij kunnen niet weg' (Putten, 1992) wordt door hen geconcretiseerd in het voornemen de NHK buiten de toekomstige verenigde kerk voort te zetten. Daarop belegt het hoofdbestuur van de GB op 21 september 1996 een kerkenradendag in Amersfoort. Was de dag in Putten vooral bedoeld om als ambtsdragers richting de generale synode een duidelijk 'nee' tegen de concept-

kerkorde uit te spreken, in Amersfoort gaat het om de weg van de hervormd-gereformeerden zelf. Ds. G. D. Kamphuis spreekt over verbond - kerk - gemeente. Zijn toespraak heeft als titel: 'Om de heelheid van de kerk'. Hij zegt daarin onder andere:

Broeders, blijf volhardend, biddend, werkend op uw post in de gemeente. Sta biddend en volhardend in haar midden met de woorden Gods. Zouden gemeenten scheuren, dat zou een ramp zijn voor de gemeenten, voor velen van u, voor uw gezinnen, voor de kerk in ons vaderland. Wij zeggen het met klem tegen de synode, maar met evenveel klem tegen elkaar: 'Dat kunnen wij ons toch niet veroorloven, dat we hoe dan ook het zover laten komen?' Ook omdat wij hebben geleerd uit de geschiedenis dat de ene breuk de andere oproept.

Dr. ir. J. van der Graaf spreekt in Amersfoort over 'De weg van de hervormd-gereformeerden in de komende jaren'. Sprekend over het recht van de hervormde gezindheid (Groen van Prinsterer) zegt hij:

Maar dat recht zullen we dan toch niet buiten de muren der kerk zoeken? We zouden vervallen in een weg die we bij de afgescheidenen hebben afgewezen.

Wanneer bijvoorbeeld wordt gezegd dat we de oude Hervormde Kerk zullen voortzetten, moeten we ons afvragen of dat dan de oude Hervormde Kerk nog zal zijn. Zal het niet eerder een afgescheiden kerkje zijn, met alle kiemen van fragmentatie van dien? Scheiden zal bovendien scheuren van de gemeente betekenen.

Zouden we het recht van de hervormde gezindheid, dat is het recht van de Symbolische Geschriften (dat zijn de belijdenisgeschriften, H.v.G.), niet daar moeten zoeken waar het *historisch* ook ligt?

Dat betekent, dat we blijven staan op de grondslag van een gereformeerde kerk en ons als zodanig blijven verzetten tegen de grondslag en de naam van de beoogde kerk. Daarin gaat het niet om ons recht maar ten diepste om het droit divin, het goddelijk recht.

...

Dat betekent: geen vleselijke macht, geen programs van afscheiding, geen houding van assimilatie, maar geloven op hoop tegen hoop, dat God ons haar - die gereformeerde kerk - in de weg van het recht zal weergeven. Dat is niet méégaan! Dat is niet kúnnen hééngaen en de kerk prijsgeven aan wie er geen recht op hebben.

De oproep om in de verenigde kerk op post te blijven, betekent niet dat daarmee de verenigde kerk en haar kerkorde als zodanig worden geaccepteerd. Net als in Putten wordt ook in Amersfoort de nieuwe kerkorde fundamenteel onder kritiek gesteld. De weg die gewezen wordt, is de weg van het niet aflatend protest tegen de schending van het recht van de hervormde gezindheid.

Geding om Amersfoort

Inmiddels is het Comité tot behoud van de NHK actief. Vanuit deze kring wordt het standpunt zoals dat door het hoofdbestuur van de GB in Amersfoort is vertolkt, onder kritiek gesteld. Het Comité meent dat het onmogelijk is om in de verenigde kerk op post te blijven. Tijdens een door het Comité op 21 juni 1997 in Putten belegde bezinningsdag spreekt ds. L. W. Ch. Ruijgrok over 'Gij zult de Heere uw eden houden'. Hij roept in herinnering op welke momenten gemeenteleden en ambtsdragers met hun jawoord een eed voor Gods aangezicht hebben afgelegd. Hij legt uit waarom het nodig is de krachten te bundelen:

Om opnieuw in alle klaarheid en onderbouwd vanuit de Schrift en de confessie 'nee' te zeggen tegen de ontwerp-kerkorde en de voorgestane VPKN.

Vervolgens om duidelijk te maken aan onze generale synode, dat dit 'nee' ook inhoudt, dat wij om Gods wil en om des geweten wil onze NHK niet kunnen prijsgeven voor een gefuseerde kerk, zoals die nu wordt voorgestaan. En dat we daarom niet mee kunnen en mee mogen de VPKN in, maar dat we begeren te blijven bij de eed die we eens staande voor Gods aangezicht hebben afgelegd.

Tijdens de vierde bezinningsdag van het Comité, op 11 januari 2003 in Putten, stelt ds. C. J. P. van der Bas dat er zonder gemeenschap in het geloof geen sprake is van een kerk:

Er is geen woord voor een kerk waarin 'het samenwonen van waarheid en leugen normaal wordt'. Zo'n kerk is geen wáre kerk, het is geen valse kerk. Naar mijn mening is het een on-kerk. Een onmogelijke kerk. Omdat zij het meest wezenlijke aspect van het kerk zijn mist: éénheid in geloof en leven.

Ds. Ruijgrok spreekt daarna over 'Hervormd blijven: hoe...?'. Hij roept predikanten en andere ambtsdragers op hun ambt op het moment van de fusie niet neer te leggen, maar hervormd predikant en hervormd ambtsdrager te blijven onder de hervormde kerkorde. Gemeenteleden worden opgeroepen de kerkenraad die (eventueel gedeeltelijk) niet meegaat in de PKN, te volgen. Noodclasses en een nood-synode moeten de zorg voor deze (delen van) gemeenten die niet meegaan in de PKN op zich nemen. Deze praktische consequenties doen ook ds. Ruijgrok huiveren. Hij spreekt daarom de hoop uit dat de volle breedte van de hervormd-gereformeerde kring zich zo zal opstellen en dat dat de kerk ervoor zal behoeden om voort te gaan op de ingeslagen heilloze weg.

Verbond en belijdenis

Ambtsdragers en andere gemeenteleden stellen vaak de vraag hoe het toch mogelijk is dat het hoofdbestuur van de GB en het Comité niet tot een eens-

luidend antwoord kunnen komen op de vraag naar de weg die hervormd-gereformeerden kunnen gaan als de PKN een feit wordt. Aan deze verdeeldheid wordt niet alleen door de direct betrokkenen geleden maar ook in de gemeenten waar velen niet willen kiezen voor de een en tegen de ander.

In de onderlinge gesprekken en ook uit alles wat is geschreven, blijkt dat het om een diepgewortelde overtuiging gaat. Zij die geen andere weg zien dan buiten de PKN te blijven, zien dat als een zaak van gehoorzaamheid aan de Heere God. Zij die geen andere weg zien dan in de PKN op hun post te blijven om te blijven opkomen voor het recht van de hervormde gezindheid, zien dat eveneens als een zaak van gehoorzaamheid aan de Heere God.

De overtuigingen die hier in het geding zijn, hebben te maken met de verhouding van verbond en belijdenis in de ecclesiologie (de leer van de kerk). Een door het hoofdbestuur van de GB ingestelde commissie heeft onderzoek gedaan naar de manier waarop hierover in de loop van de eeuwen is gedacht. Het resultaat van deze studie is in boekvorm verschenen onder de titel 'Belijdenis en verbond. Ecclesiologie in de gereformeerde traditie'. Daaruit blijkt dat belijdenis en verbond beide van grote waarde voor de kerk zijn geweest en dat ook in de geschiedenis van de Gereformeerde Bond voor beide oog is geweest.

Twee partijen

Wanneer we hier spreken over het verbond, bedoelen we met name de genade en trouw van de Heere God. Hij richtte Zijn genadeverbond met Abram op en is de eeuwen door trouw gebleven aan Zijn verbond met Israël. Van die trouw leven we ook in de kerk. Zij bestaat niet dankzij het initiatief en dankzij de trouw van mensen, maar alleen omdat de HEERE getrouw is. Hij laat niet varen wat Zijn hand begon. De Heilige Doop is het teken en zegel van deze trouw van God. Dat kinderen worden gedoopt, laat zien dat de HEERE in het verbond de Eerste is. Kinderen behoren tot de gemeente, niet omdat zij daar zelf al iets voor hebben kunnen doen, maar omdat de HEERE geheel uit Zichzelf Zijn verbond ook al met onze kinderen opricht.

In het klassieke doopformulier horen we echter dat er in een verbond altijd twee partijen zijn. Dat geldt ook voor het genadeverbond. De HEERE is daarin de Eerste. Hij geeft Zijn beloften van vergeving en eeuwig leven. Maar Hij geeft ook Zijn geboden. Hij vraagt van ons dat wij dan ook dankbaar zullen leven naar Zijn wil. En daarbij hoort ook dat we Hem belijden. Met het dankgebed in het doopformulier bidden we daarom dat de kinderen Gods Vaderlijke goedheid en barmhartigheid zullen belijden. De kinderdoop moet een vervolg krijgen in de (openbare) belijdenis van onze jongeren.

Van de kinderen die gedoopt worden, belijden we dat zij in Christus geheiligd zijn en daarom, als lidmaten van Zijn gemeente, behoren gedoopt te wezen (eerste vraag aan de ouders in het klassieke doopformulier). Daar ligt de leer

van de kerk al in opgesloten. Wij worden niet lid van de gemeente door onze belijdenis, maar we zijn het al vanaf onze geboorte krachtens het verbond. Dat gaat helemaal van de HEERE uit. Maar daar moet vervolgens wel van ons een antwoord op komen. Dat is het antwoord van het geloof dat 'amen' zegt op Gods Woord, op de Wet die aanklaagt en op het Evangelie dat vrijspreekt. Daarbij hoort de dankbaarheid voor Gods genade. Dat uit zich in het voornemen om voortaan naar Gods geboden te leven.

Bij de openbare belijdenis spreken we het 'amen' op onze kinderdoop uit. Dan belijden we persoonlijk te geloven in de God in Wiens Naam we gedoopt zijn, de drie-enige God, Vader, Zoon en Heilige Geest. Dan spreken we uit dat we Christus willen volgen en dat we getrouw onze plaats in de kerk zullen innemen. Naast deze persoonlijke belijdenis is er de belijdenis van heel de kerk. De kerk is ook als kerk geroepen de Naam van de Heere te belijden voor de mensen. Onze belijdenisgeschriften zijn daar een neerslag van.

Nadruk op de belijdenis

In de leer van de kerk kunnen verbond en belijdenis niet van elkaar worden gescheiden. Beide moeten steeds op elkaar worden betrokken. De kerk dankt haar bestaan uitsluitend aan de trouw van de HEERE, de God van het verbond, Die telkens weer met een nieuwe generatie verdergaat. De HEERE bewijst zondaren Zijn genade. Hij komt met Zijn beloftewoord. Maar Hij vraagt dan ook gehoorzaamheid in leer en leven. Dat vraagt om een zuivere belijdenis en een bijbelse ethiek in de kerk.

Voor het Comité staat of valt de kerk met dat laatste. Tegenover hen die met een beroep op Gods verbondstrouw in de verenigde kerk op hun post willen blijven, stelt ds. K. ten Klooster op de eerdergenoemde bezinningsdag in 1997:

En de trouw van Gods verbond dan? Hebben wij daar dan wel oog voor? Jazeker. Maar wij wachten ervoor het beroep op de trouw van Gods verbond uit te spelen tegen de gehoorzaamheid in dat verbond. Of het beroep op de trouw van Gods verbond uit te spelen tegen het staan voor een gereformeerde kerk en confessie. Dan hebben wij te vrezen voor Gods verbondswraak.

In de brochure 'Vragen naar de weg' geven vijf predikanten (ds. K. Klopstra, ds. A. Kot, ds. B. M. Meuleman, ds. J. H. C. Olie en ds. H. Zweistra) in vraag en antwoord aan waarom zij niet mee kunnen naar de PKN. Het Comité kan zich daar geheel in vinden. Over verbond en belijdenis schrijven zij:

Moet de belijdenis in het beoordelen van een kerk dan zo'n belangrijke rol spelen?

Ja. De eenheid in geloof (belijdenis) bepaalt primair het wezen van de kerk. Dit is de gereformeerde kerkopvatting vanuit het Woord van God.

...

Dus Gods verbondstrouw is niet doorslaggevend om deel uit te kunnen maken van de PKN?

Nee, om deel uit te kunnen maken van een kerkgemeenschap is *de belijdenis doorslaggevend*. Wie de kerkgeschiedenis erop naslaat ziet, dat een strikte binding aan de gereformeerde belijdenis vanaf het ontstaan van de NHK voorwaarde is geweest voor het kerk-zijn. (...) Een beroep doen op Gods verbondstrouw in de PKN is daarom ijdel en zal alleen maar tegen ons getuigen. Het roept juist Gods verbondswraak op.

De reden waarom de broeders van het Comité, evenals die van het Gekrookte Riet, in de huidige situatie geen mogelijkheid zien om in de PKN op hun post te blijven, ligt dus in het feit dat het belijden van deze kerk niet meer eenduidig en exclusief gereformeerd is. Zij zien geen ruimte om, wanneer de kerk in haar belijden niet Schriftgetrouw is, met een beroep op Gods trouw in deze kerk te blijven.

Gods trouw gaat voorop

Het hoofdbestuur van de GB vindt met het Comité dat het onaanvaardbaar is dat in de PKN niet op grond van de Schrift de gereformeerde belijdenis het alleenrecht heeft. In Amersfoort (1996) is duidelijk gesteld dat hervormd-gereformeerden geroepen zijn om in de verenigde kerk te blijven opkomen voor het recht van de hervormde gezindheid, dat is het recht van de gereformeerde belijdenisgeschriften op heel de kerk. De keuze om op post te blijven, mag daarom niet worden opgevat als een opgeven van het verzet tegen het plurale kerk-zijn. De roeping om de ene Waarheid van God te verbreiden en te verdedigen is onopgeefbaar. Ds. Kamphuis zei daarover in Amersfoort:

En als we moe worden en willen opgeven? God geve dat het ons vergaat als Jeremia, toen hij 't wilde opgeven, toen hij dacht: 'Heere, stuur me met ontslag, toen begon het Woord Gods in hem als een vuur te branden en sprak hij in de vervallen kerk van zijn dagen. Laat ons God bidden om deze geloofsmoed en geloofsvisie, om in het midden van de kerk, in de kracht van Zijn Geest, getuigend te staan, voor de waarheid Gods, in de Schrift, en vertolkt in de gereformeerde confessie.

Het is om deze reden dat het hoofdbestuur van de GB in 'de Waarheidsvriend' van 3 juli 2003, nadat de generale synode de tekst van het verenigingsbesluit in eerste lezing heeft vastgesteld, kerkenraden en classicale vergaderingen oproept om de bezwaren tegen dit verenigingsbesluit opnieuw nadrukkelijk naar voren te brengen. Daarbij wordt met name de verzwakking van de confessionele basis genoemd.

De aantasting van de belijdenis betekent echter voor het hoofdbestuur van de GB niet dat daarmee de PKN geen kerk meer is en dat het niet mogelijk is om

in haar midden op post te blijven. Hoezeer de kerk ook geroepen is tot gehoorzaamheid aan de God van het verbond, het verbond wordt niet gedragen door de gehoorzaamheid van de kerk maar alleen door de trouw van de HEERE. Dat is een grondlijn in de Schrift en in de gereformeerde belijdenis. Gods trouw gaat altijd aan onze trouw vooraf. Gods trouw blijft ook als wij ontrouw zijn (II Tim. 2 : 13). Dat betekent niet dat onze trouw er niet toe doet. Op de vraag 'Zullen wij in de zonde blijven, opdat de genade te meerder worde?' antwoordt de apostel Paulus met een krachtig 'Dat zij verre' (Rom. 6 : 1-2). We mogen onze ontrouw nooit goedpraten met een beroep op Gods trouw. Maar gegeven de ontrouw van de kerk mogen we wel blijven pleiten op Gods blijvende trouw.

In het genoemde schrijven in 'de Waarheidsvriend', met als titel 'Aan onze hervormde geloofsgenoten', lezen we een hartstochtelijke oproep om de kerk niet los te laten. Een argument daarvoor is, dat we niet mogen wegllopen onder de schuld van de kerk. Daarna lezen we:

Als dieper liggend argument noemen we vooral de kracht, de reikwijdte en de diepte van Gods verbond. Omdat met de fusie de trouw van God door de geslachten heen - één van de dragende gronden van het kerk-zijn - niet ophoudt, *daarom* kunnen én mogen wij ook nu met de kerk niet breken. God vergadert Zijn volk en draagt Zijn kerk door de diepte heen. Alle eeuwen door ging de kerk in een gebroken gestalte haar weg door de geschiedenis. Dat is gegeven met het feit dat de Heere - in onbegrijpelijk geduld - in de kerk met zondaren wil samenwonen. De kerk is tot zuiverheid in leer en leven geroepen. Zij blijft hier op aarde echter een zondares bij het kruis. Alleen uit het geloof kan zij leven. Zij leeft van én bij het wondere Evangelie van de rechtvaardiging van de goddeloze. En zolang dit heilig en heerlijk Evangelie in haar midden klinkt, kunnen én mogen wij niet weg.

De beide noties van verbond en belijdenis klinken ook door in de verklaring die kerkenraden kunnen vastleggen (zie hoofdstuk 3). Ze spreken duidelijk uit dat ze zich gebonden weten aan de gereformeerde belijdenis en met Gods hulp zullen weerspreken en weren al wat met dit belijden in strijd is. Verder spreken ze uit de kerk en elkaar te blijven oproepen om - in overeenstemming met de gereformeerde belijdenisgeschriften van de kerk - de weg van gehoorzaamheid aan God en Zijn Woord te gaan. Zo kunnen kerkenraden en gemeenten, ziende op de trouw van God, met vreze en beven, trouw hun plaats innemen in het geheel van de verenigde kerk. Vanwege Gods verbondstrouw kunnen zij niet weg uit de kerk. Vanwege de verschuldigde gehoorzaamheid blijven zij opkomen voor het recht van de gereformeerde belijdenis en kunnen zij niet mee met alles wat daarmee in tegenspraak is.

Op deze manier houden we verbond en belijdenis bijeen en blijft het bijbelse

evenwicht bewaard. De gehoorzaamheid aan het Woord van God is onopgeefbaar. Maar de kerk staat of valt niet met onze gehoorzaamheid. Zij rust in de trouw van de HEERE, Die Zijn verbond bevestigt van geslacht tot geslacht en door de crisis heen Zijn kerk instandhoudt.

Onderling gesprek

Het gesprek over het kerk-zijn en over de diepste beweegredenen gaat onder hervormd-gereformeerden nog steeds door. Ondanks de pijn die daar over en weer aan wordt geleden, zijn leden van het Comité en van het hoofdbestuur van de GB met elkaar in gesprek. Desondanks staan de verschillen op het punt van de kerkelijke weg in de toekomst nog helemaal overeind. De kudde dreigt verstrooid te raken. In die situatie moeten kerkenraden leiding geven en gemeenteleden hun weg vinden. Daarover gaat het volgende hoofdstuk. Daarna zal het laatste hoofdstuk gaan over de grote verantwoordelijkheid die de generale synode draagt voor het welzijn van de kudde die aan haar is toevertrouwd.

5. Zorg voor de gemeente

De verantwoordelijkheid voor de gemeente drukt zwaar op veel hervormd-ge-reformeerde kerkenraden en ook gemeenteleden maken zich zorgen. Ze worden geconfronteerd met tegengestelde standpunten. In veel gemeenten raakt men daar onderling verdeeld over. Vaak is men er verlegen mee. Wat is wijsheid? Op welke weg moet de kudde worden geleid? In dit hoofdstuk gaat het over de zorg voor de kudde in de plaatselijke gemeente.

De kerk opheffen?

Eerst staan we stil bij wat er nu eigenlijk precies met de NHK en met hervormde gemeenten gebeurt, wanneer het komt tot eenwording van de drie SoW-kerken. Soms wordt gesteld dat het verenigingsbesluit het einde van de NHK tot gevolg heeft en dus gelijk staat aan het opheffen van de NHK. Dat is echter een gedachte die zich niet verdraagt met wat wij van de kerk belijden. De Kerk die wij geloven en belijden (art. 27 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis), is geweest van het begin van de wereld af en zal zijn tot het einde toe. Christus kan immers niet zonder onderdanen zijn. Daarom wordt de Kerk door God bewaard tegen het woeden van de gehele wereld. Geen vijand zal erin slagen de ene heilige algemene christelijke Kerk in deze wereld uit te roeien. Geen mens kan en mag haar opheffen.

De NHK is niet de ene heilige katholieke of algemene christelijke Kerk, maar is er overeenkomstig haar belijdenis wel openbaring van (art. I van de hervormde kerkorde). Dat betekent dat het ook voor de NHK in haar concrete historische gestalte geldt dat zij moet blijven bestaan tot de jongste dag. Een kerk kan en mag niet worden opgeheven, maar blijft als bruid van Christus wachten op haar Bruidegom.

Bij de eenwording van de drie SoW-kerken is er dan ook geen sprake van opheffing van bestaande kerken. In de nieuwe kerkorde staat het zo: 'De Protestantse Kerk in Nederland is de voortzetting van de Nederlandse Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden' (art. II-1). De drie kerken houden niet op te bestaan. Zij gaan samen. Zij verenigen zich tot één kerk, die daarmee de voortzetting is van elk van deze drie kerken. Deze ene kerk, de PKN, is net als nu de NHK gestalte van de ene heilige apostolische en katholieke of algemene christelijke Kerk (art. I-1).

Burgerlijk recht

In gesprekken over het al of niet voortbestaan van de NHK ontstaat verwarring wanneer kerkrecht en burgerlijk recht door elkaar worden gehaald. In de

kerk belijden we dat de Kerk blijft bestaan tot de jongste dag en dat een kerk daarom nooit kan worden opgeheven. De PKN is de voortzetting van onder andere de NHK. Volgens het burgerlijk recht is er echter ook nog iets anders aan de hand. Kerken nemen namelijk deel aan het rechtsverkeer, bijvoorbeeld doordat ze goederen kopen en verkopen en doordat ze arbeidsovereenkomsten aangaan. Met het oog daarop hebben kerken volgens het Burgerlijk Wetboek rechtspersoonlijkheid.

Wanneer de drie SoW-kerken opgaan in de ene PKN, heeft dat als consequentie dat volgens het burgerlijk recht drie rechtspersonen ophouden te bestaan en er één nieuwe rechtspersoon voor in de plaats komt. Daar verdwijnt wel iets. Het is echter niet juist om op grond daarvan, al of niet met verwijzing naar fusies in het bedrijfsleven, de stelling te verdedigen dat de NHK dus toch wordt opgeheven. Dat de NHK als rechtspersoon verdwijnt, neemt niet weg dat zij als kerkgemeenschap, samen met andere, blijft voortbestaan.

Op het plaatselijke vlak is de continuïteit nog groter. Wanneer de drie SoW-kerken opgaan in de ene PKN, blijven plaatselijke hervormde gemeenten namelijk niet alleen als kerkgemeenschap maar ook als rechtspersoon (en dus eigenaar van de goederen) gewoon bestaan. Van het verdwijnen van een bestaande rechtspersoon en van het ontstaan van een nieuwe rechtspersoon is in de plaatselijke situatie pas sprake als een gemeente onder de nieuwe kerkorde overgaat tot vereniging met een andere kerk of gemeente.

De synode beslist

Er is veel misverstand over keuzes waar kerkenraden en gemeenteleden voor staan op het moment dat de PKN een feit wordt. Velen denken dat elke kerkenraad en elk gemeentelid dan voor de beslissing staan om tot deze verenigde kerk toe te treden. Zo ligt het echter niet. Er is geen sprake van dat wij vrijwillig tot deze kerk moeten toetreden. Het is de generale synode van de NHK die beslist over de vereniging met de beide andere SoW-kerken. Wanneer die beslissing wordt genomen, is dat bindend voor heel de kerk, voor alle gemeenten en voor alle leden. Dat kan in dit geval niet anders. Het verenigingsbesluit gaat de hele kerk aan. Daarover kan alleen de synode beslissen.

Kerkenraden en gemeenteleden nemen dit besluit niet zelf en hoeven er ook niet mee in te stemmen. De kerk is geen vereniging waarvan iemand lid is omdat en zolang hij de grondslag of het doel onderschrijft. Tot de kerk behoort je krachtens Gods verbond. Tot de kerk behoort je omdat je daarin geboren bent of door de HEERE daarin gebracht bent. Het enige wat daar verandering in kan brengen, is dat iemand de band met de kerk verbreekt. Helaas dreigt dat nu in hervormd-gereformeerde kring op grote schaal te gaan gebeuren.

Buiten de PKN

Wanneer we in dit verband schrijven over de plannen van hen die menen te moeten kiezen voor een kerkelijk leven buiten de PKN doen we dat met hui-ver. Dan praten we immers over een breuk tussen hen die geloven dat zij in de PKN op hun post moeten blijven en anderen die geloven dat zij niet in de PKN mogen blijven. Dan gaat het over een scheur door de gemeenten en door de kerk. Toch moeten we er iets over schrijven om duidelijk te maken wat deze breuk in de praktijk betekent.

De keuze voor een vorm van kerk-zijn buiten de PKN heeft tot gevolg dat men zich dan onttrekt aan de gemeenschap van de PKN. Dat kan alleen op individuele basis (zie het synoderapport 'Om de eenheid en de heelheid van de kerk' uit 2001). Een hervormde kerkenraad kan niet als ambtelijke vergadering besluiten de band tussen de plaatselijke gemeente en de landelijke kerk door te snijden. Kerkenraadsleden en andere gemeenteleden kunnen zich alleen onttrekken aan een eventueel verenigingsbesluit van de generale synode door persoonlijk de band met de PKN te verbreken. Predikanten, kerkenraden en gemeenteleden zullen de synode dan laten weten dat zij niet meegenomen wensen te worden richting de nieuwe kerk, geen deel wensen uit te maken van de PKN en zich niet voegen onder de nieuwe kerkorde. Het zal er dan toch op neerkomen dat zij op de een of andere wijze hun lidmaatschap van deze kerk beëindigen.

Zij die zich op deze wijze onttrekken aan de PKN, zullen dat zelf niet beschouwen als een zich onttrekken aan de kerk. In hun visie blijven zij hervormd, eventueel hervormd ambtsdrager, en zijn zij met anderen samen de voortzetting van de bestaande hervormde gemeente en is die gemeente samen met andere gemeenten buiten de PKN de voortzetting van de NHK. Zij zien dit niet als weggaan maar als blijven. Het resultaat is dat twee kerken, de PKN en de voortgezette NHK, beide zullen claimen dat zij de voortzetting van de oude NHK zijn. Zuiver (kerk)juridisch gezien heeft de PKN dan de sterkste papieren. Ook in de praktijk zal de NHK niet meer in haar huidige gestalte buiten de PKN te vinden zijn. Het zal zelfs nog moeten blijken of het wel mogelijk is om buiten de PKN de naam 'hervormd' te gebruiken.

Dat het dus in de NHK niet mogelijk is dat een kerkenraad besluit om de hele gemeente buiten de PKN te houden, is niet voor iedereen duidelijk. In de GKN kan een kerkenraad wel besluiten de plaatselijke kerk buiten het kerkverband te plaatsen. Een hervormde gemeente maakt echter onlosmakelijk deel uit van de NHK en, als de vereniging doorgaat, straks van de PKN. Dit feit wordt door enkele juristen bestreden. Zij wekken daarmee *valse hoop* bij kerkenraden die van een vermeend recht tot uittreden uit de NHK gebruik zouden willen maken. De realiteit is echter dat de rechter in de zaken die over de beheerskwestie zijn gevoerd de visie van deze juristen inzake de band tussen de plaatselijke

gemeente en de landelijke kerk niet één keer heeft overgenomen. Dat zou voor deze advocaten reden moeten zijn om gemeenten niet mee te slepen in nog meer van dergelijke jarenlange juridische avonturen die bij voorbaat tot mislukken gedoemd zijn. Ook op hen rust de verantwoordelijkheid om zorgvuldig om te gaan met de kudde.

De gemeente breekt

De discussie over wie er blijft en wie zich afscheidt en weggaat, is weinig zinvol. Waar het om gaat is, dat zich op deze wijze een breuk voltrekt. Waarschijnlijk zal dat nergens een breuk zijn waarbij een complete hervormde gemeente buiten de PKN komt te staan. Het valt te verwachten dat in alle gevallen de breuklijn dwars door de gemeente zal lopen. Alleen zij die daar persoonlijk voor kiezen, zullen immers behoren tot de gemeente buiten de PKN. Wie niet kiest, gaat, met degenen die daar bewust voor kiezen, deel uitmaken van de PKN.

De praktijk zal dus zijn dat de kerk die eventueel buiten de PKN ontstaat, alleen bestaat uit gemeenten van bewust kiezende gemeenteleden die de bezwaren tegen de PKN en haar kerkorde delen. De rand van niet of zwak meelevende leden die veel hervormde gemeenten hebben, zal achterblijven in de PKN. Anders gezegd: een groter of kleiner deel van de meelevende kern wordt uit de gemeente weggesneden en komt buiten de PKN te staan. Het overblijvende deel blijft hervormde gemeente in de PKN. De kern die de band met de PKN verbreekt, laat daarmee de rest van de gemeente los. 'Het volk', de schare, wordt achtergelaten in de PKN. Een deel van de kudde wordt, misschien wel zonder herder, aan haar lot overgelaten!

De kudde verlaten?

Zij die menen de kerk niet te kunnen volgen op de weg van vereniging met de beide andere kerken in de PKN, staan voor een heel moeilijke afweging. Enerzijds zijn zij in hun geweten bezwaard. Zij menen het op grond van hun in de NHK gegeven jawoord voor Gods aangezicht niet te kunnen verantwoorden om mee te gaan in de PKN. Voor hen is meegaan in de PKN hetzelfde als toestemmen in deze eenwording en instemmen met de nieuwe kerkorde en met alles wat in de nieuwe kerk niet naar de Schrift is en afwijkt van het gereformeerde belijden. We gaan nu voorbij aan wat we elders in deze brochure hebben geschreven over de mogelijkheden om in de PKN afstand te blijven nemen van alles wat daar niet naar de Schrift is. We constateren slechts als een feit dat voor velen hier de grens van hun geweten is bereikt.

Anderzijds is het echter duidelijk dat het buiten de PKN blijven van deze gewetensbezwaarden tot gevolg heeft dat de plaatselijke gemeente breekt. Dat is ook voor hen een schrikbeeld waar zij onder lijden. De vraag die we hier aan

hen stellen, is de vraag of de hoge prijs van een scheur door de gemeente wel in verhouding staat tot wat hier in het geding is, namelijk onze visie op en ons staan in de kerk. Kunnen we het verantwoorden om terwille van onze eigen kerkelijke positie een deel van de kudde achter te laten in de kerk die we afwijzen? Met het oog op deze afweging staan we nog een keer stil bij wat er hier in de weegschaal ligt.

Gewetenszaak

Er is verschil in de mate waarin iets ons in gewetensnood brengt. Wanneer de gehoorzaamheid aan de Heere God rechtstreeks in het geding is, ligt er een absolute grens die we in geen geval kunnen overschrijden. Dat is bijvoorbeeld het geval wanneer van de vrienden van Daniël wordt geëist dat zij knielen voor het beeld dat koning Nebukadnezar heeft laten maken (Dan. 3). Dat zou een verloochening zijn van de HEERE, de God van Israël, Die een enig HEERE is (Deut. 6 : 4). Om dezelfde reden weigeren christenen in de tijd van het Nieuwe Testament de keizer in Rome als Heere te erkennen en belijden. Alleen Jezus is Heere. De vrienden van Daniël gaan daarvoor de oven in en christenen lieten zich voor de leeuwen gooien.

Er zijn echter ook andere kwesties, waarbij niet direct de gehoorzaamheid aan de Heere God in het geding is, maar indirect. Daar zit dan een persoonlijk element tussen. De Bijbel laat in dat geval ruimte voor een verschillende afweging. Het geweten van de één blijkt dan nauwer te zijn dan het geweten van de ander. De Schrift zegt dan dat ieder in zijn eigen gemoed ten volle verzekerd moet zijn (Rom. 14 : 5). Dat betreft zaken waar vooral christenen met een joodse achtergrond het moeilijk mee hadden, zoals het eten van varkensvlees en het niet langer onderhouden van bepaalde feestdagen. In I Korinthe 8 gaat het over het eten van vlees uit de afgodentempels. Er zijn er die niet met een gerust geweten van dat vlees kunnen eten. Zij vrezen dat ze zich dan besmetten met de afgodendienst. Maar anderen stellen dat afgoden niets zijn en zij eten het vlees als gewoon vlees waar zij de enige ware God voor danken. Wat de apostel in deze gevallen schrijft, is er vooral op gericht dat men in de gemeente op een goede manier met elkaar omgaat.

De kwestie van het al of niet deel uitmaken van een plurale kerk is vergelijkbaar met de offervleeskwestie. Wanneer ons gevraagd wordt om voor een afgod te knielen, mogen we niet gehoorzamen. Wanneer ons gevraagd wordt Gods zegen uit te spreken over een levensverbintenis die niet naar de Schrift is, kunnen we alleen maar weigeren. Wanneer we onze handtekening moeten zetten onder de Leuenberger Konkordie of moeten instemmen met het principe van de pluraliteit in de kerk, kunnen we dat onmogelijk doen. Dat zou een loochening zijn van de ene Waarheid van de Schrift.

Deze dingen worden echter niet van ons gevraagd! Wat ons overkomt, wan-

neer de PKN een feit wordt, is dat we tegen onze wil worden meegenomen in een kerk waar al deze dingen wel een plaats hebben. De PKN is een plurale kerk, waar gezegend wordt wat God verbiedt en waar in het belijden tegenspraak wordt geduld. Net als bij het offervlees in Korinthe zijn er dan twee reacties. De een beleeft het staan in de PKN als een vorm van medeplichtigheid aan alles wat daar afwijkt van de Schrift en kan daarom niet mee. De ander neemt afstand van de pluraliteit en meent daarom met een vrij geweten in de PKN op zijn post te kunnen blijven.

Het aangrijpende is dat dit nu, door toedoen van de besluiten in de synode, het breekpunt dreigt te worden. Wij verschillen niet in de belijdenis van de drieenige God. Wij verschillen niet in de belijdenis van Jezus Christus Die waarachtig God is en waarachtig mens. Wij verschillen niet in de belijdenis van de verzoening door de voldoening van Christus. Wij verschillen niet in de belijdenis van Gods verkiezing en van Zijn verbond. Er is alleen verschil in zicht op de kerk en staan in de kerk. Maar daar mogen gemeenten toch niet op breken en scheuren?

Afweging

In het volgende hoofdstuk gaan we afzonderlijk in op de vraag hoe de synode met deze gewetensnood om moet gaan. Hier beperken we ons tot de afweging waar we zelf voor staan. Wanneer de synode gewetensbezwaarden door haar besluitvorming onverhoopt in deze onmogelijke positie brengt, is het belangrijk dat we de zaken in de juiste verhoudingen zien. Het gaat nu niet over een absolute grens, zoals bij de vrienden van Daniël. Dan zou er niemand meekunnen. Maar dat is nu niet aan de orde. Het gaat om een grens die samenhangt met wat we zelf in ons geweten kunnen dragen. Daarbij speelt echter ook mee of we voldoende onderscheiden tussen wat de synode doet, en wat dus haar verantwoordelijkheid is, en wat wij persoonlijk doen, en wat dus onze verantwoordelijkheid is.

De kerk vraagt niet van ons dat wij zelf actief ongehoorzaam zijn aan de Heere God. Als dat zo was, zou het breken van de gemeente daar niet tegenop wegen. Dan konden we niet anders dan God meer gehoorzamen dan de synode. Dan zouden we de consequentie van een breuk door de gemeente, met alle pijn daarvan, moeten aanvaarden. Maar nu gaat het niet om een grens die wij niet mogen overschrijden. Het gaat om iets persoonlijks, namelijk het eigen geweten. Daarmee moeten we, zo leren we uit Romeinen 14 en I Korinthe 8, elkaar in de kerk en in de gemeente kunnen vasthouden. Dat is geen breuk waard. Dan is de waarheidsvraag niet in het geding.

Daar komt bij dat het achterlaten van een deel van de PKN ons, als het goed is, evenzeer in gewetensnood brengt. Als we onze plaats in blijven nemen in de PKN, is dat met vrees en beven. Maar als we daaruit weggaan, is dat dan

niet evenzeer met vrees en beven? Zouden we dan niet vrezen te vallen onder het oordeel dat wordt uitgesproken over de herders die de kudde hebben prijsgegeven aan de verstrooiing en een prooi hebben laten worden voor de roofdieren (Ezech. 34)? Zouden we dan niet vrezen een huurling te zijn, die wel zichzelf in veiligheid brengt, maar ondertussen de kudde prijsgeeft aan de wolf (Joh. 10 : 12-13)? Dat schrijven we niet neer als een veroordeling, maar in de hoop dat ieder ernstig zal overwegen welke gevolgen onze keuzes hebben voor de kudde.

Kritisch zelfonderzoek is ook nodig als het gaat om een beroep op het geweten. Ds. H. van den Belt schrijft in de bundel 'Licht op de kerk' over 'Ons geweten en de Schrift':

De discussie zal nu het er op aankomt, alleen op grond van de Schrift gevoerd moeten worden. Als ons standpunt in het SoW-proces een gewetenszaak is, dan zullen we vanuit de Schrift moeten argumenteren. Sola Scriptura. De Schrift is de enige bron en norm van al ons handelen en spreken.

...

Ten slotte moeten wij misschien voorzichtiger zijn met een beroep op ons geweten. We moeten ons vooral beroepen op de Schrift, daarna ook op de belijdenis van de kerk, pas in laatste instantie, als er geen andere mogelijkheid is, kunnen we (met Luther!) zeggen: Hier sta ik, ik kan niet anders... Laat ons geweten nu vooral een zaak zijn van het innerlijk, van de binnenkamer, van de verborgen omgang met God.

Ik besef dat deze vragen en opmerkingen het voor hen die hiermee worstelen niet makkelijker maken. Dat ik ze zo stel, is omdat ik hoop dat we daar waar de gewetensnood niet gelijk is, en ook niet gelijk hoeft te zijn, het belang van de kudde het zwaarst zullen laten wegen. Het is de kudde van God die aan onze zorgen is toevertrouwd. Dat geldt van de gemeente waar we als ambtsdragers en andere gemeenteleden verantwoordelijk voor zijn. Dat geldt ook van de NHK en straks mogelijk van de PKN waar we door de Heere God in geplaatst zijn. Hebben we daar ook niet ons jawoord voor gegeven toen we belijdenis deden en toen we in het ambt werden bevestigd? De zorg voor de kudde mag ons zwaarder wegen dan de zorg om onze eigen plaats in de kerk. Zorgend voor de kudde van God mogen we hoge verwachtingen hebben van de God van de kudde, Die trouw is tot in eeuwigheid en het werk van Zijn handen niet loslaat.

6. Zorg voor de kerk

Op de generale synode van de NHK rust een zware verantwoordelijkheid. Wij zijn in hervormd-gereformeerde kring intensief met elkaar in gesprek. Tot op heden lukt het ons niet de verschillen te overwinnen en de breuk te voorkomen. Dat maakt ons beschaamd. Gemeenten mogen niet breken op de kerkvisie. Maar dat neemt niet weg dat het wel de synode is die de hervormd-gereformeerde beweging in deze situatie heeft gebracht. Het is ook de synode die de sleutel in handen heeft om de gemeenten heel te houden. In dit hoofdstuk doen we een dringend beroep op deze ambtelijke vergadering om de kudde niet te verstrooien.

Heel de kerk

Tijdens een synodevergadering in 2002 voerde een synodelid het woord. Het ging over het unievoorstel dat beoogde een weg te vinden waarop enerzijds obstakels worden weggenomen voor gemeenten die gefedereerd zijn en anderzijds wordt voorkomen dat het in andere gemeenten tot een breuk komt. De redenering van de spreker was heel eenvoudig en kwam er op neer dat hij behoorde tot een SoW-gemeente en dat men daar graag helemaal één wilde worden en dat hij daarom tegen het unievoorstel was en voor het verdergaan op de weg naar het verenigingsbesluit in december 2003.

Zo'n standpunt is heel begrijpelijk en voor de hand liggend. Toch mag van een synodelid een andere opstelling verwacht worden. Want wie lid is van de synode, zit daar niet om alleen maar de belangen van de eigen gemeente te behartigen. Synodeleden dienen heel de kerk en dus al de gemeenten op het oog te hebben en zich af te vragen waarmee de kerk in haar geheel het meest is gediend.

De situatie is nu zo dat in de synode een meerderheid tegenover een minderheid staat. Dat is slecht voor de kerk. Het zou zo moeten zijn dat in de synode intensief wordt gezocht naar consensus over een weg die door heel de kerk kan worden gegaan. Nu rekent een meerderheid in de synode alleen met die minderheid van de hervormde gemeenten waar eenwording met gereformeerden en eventueel ook lutheranen aan de orde is. Het moderamen heeft in het voorjaar van 2002 besloten dat het restant van de weg naar eenwording versneld moest worden afgelegd. Dat heeft geleid tot hevige polarisatie in de kerk en hoog oplopende spanning in met name hervormd-gereformeerde gemeenten. Hier wreekt zich ook dat de verhoudingen in de synode sterk afwijken van wat er op het grondvlak leeft. Uit vorige consideratierondes blijkt dat veertig procent van de hervormde klassicale vergaderingen niet of niet zonder meer verder wil op de huidige weg naar vereniging. Daarvan blijft in de synode

slechts dertig procent aan tegenstemmers over. Dat is extra wrang wanneer we bedenken dat uit onderzoek blijkt dat de betreffende classicaal vergaderingen een meerderheid van de meelevende kerkleden herbergen.

Er is dus niet alleen sprake van polarisatie. Het probleem is ook dat er sprake is van scheve verhoudingen. De synode zou zich dat moeten realiseren en voorstellen die beogen de polarisatie te doorbreken serieuzer moeten overwegen. Wanneer voorstellen worden gedaan, zoals in 2002 het unievoorstel van de Confessionele Vereniging en de GB, wordt in die voorstellen niet alleen rekening gehouden met de eigen bezwaren maar ook met de wens van gemeenten die verdere eenwording willen. Daarmee wordt de aanzet gegeven tot het gesprek over een weg die de polarisatie doorbreekt en kan leiden tot unanimiteit in de synode. Waarom doet het moderamen van de synode, samen met de Commissie voor Kerkordelijke Aangelegenheden (KOA), er alles aan om het gesprek over een dergelijk voorstel koste wat het kost onmogelijk te maken? En waarom laat de synode zulke gelegenheden tot opbouwend overleg ongebruikt voorbijgaan?

De synode wil geen breuk

Met de constatering dat een meerderheid in de synode het moderamen bijna kritiekloos volgt op weg naar een geforceerd verenigingsbesluit, is niet alles gezegd. Er zijn op de weg totnogtoe ook momenten geweest waarop ineens blijkt dat de synode een breuk in de kerk toch niet wil. Dat was bijvoorbeeld het geval in 1998 toen, overigens tegen de zin van het moderamen, de bekende motie De Visser/Van Heijst werd aangenomen, bedoeld om bezwaarden te laten komen met voorstellen die het hun mogelijk zouden maken hun plaats in de verenigde kerk te blijven innemen. Op andere momenten heeft de synode het moderamen opgedragen met de bezwaarden in gesprek te gaan. Recent heeft de commissie Stelwagen in opdracht van het moderamen van de synode gewerkt aan voorstellen die breuken en scheuren zouden kunnen voorkomen. Deze commissie bestond uit vertegenwoordigers van het moderamen, van het hoofdbestuur van de GB, van het Comité en van het Gekrookte Riet, aangevuld met een kerkordespecialist en met kerkvisitator ds. J. Stelwagen als voorzitter.

Soms schrijft men het toe aan het hervormde kerkgevoel, dat men elkaar ondanks alle verschillen niet kwijt wil. Bij alle teleurstelling die er in hervormd-gereformeerde kring is omdat er al meer dan tien jaar lang geen echte uitweg is geboden voor hen die niet weg kunnen en niet mee kunnen, is er ook waardering voor pogingen die zijn gedaan om aan bezwaren tegemoet te komen. Er zijn aanpassingen geweest in de nieuwe kerkorde. Er is geprobeerd om er met elkaar uit te komen.

De eerlijkheid gebiedt echter ook om te zeggen dat de kaders altijd al waren

bepaald en keer op keer te eng bleken. Aanpassingen in de kerkorde kwamen wel tegemoet aan sommige bezwaren, maar veranderden de wijze waarop de PKN kerk wil zijn niet wezenlijk. En voorstellen met het oog op het heel houden van de kerk en de gemeenten moesten ook altijd uitgaan van volledige eenwording op korte termijn en op basis van de nieuwe kerkorde. Er was in de gesprekken altijd de ongelijke verhouding tussen de kerkleiding die de kaders vaststelde en kerkleden die uiteindelijk geen macht bezitten.

Ondanks alle teleurstellingen willen we de intentie van de synode, dat zij geen breuk wil, positief blijven waarderen en daarop een appèl blijven doen. De synode zal ook wel beseffen dat het eenwordingsproces is mislukt wanneer het in veel hervormd-gereformeerde gemeenten tot een scheuring komt. Veelzeggend was dat de krantenkoppen in juni 2003, na vaststelling van het verenigingsbesluit in eerste lezing, niet spraken over een stap op weg naar eenheid, maar over de onafwendbaar lijkende scheuring in de NHK. Wanneer de synode het werkelijk in 2004 tot een breuk laat komen, zal dat zeker voor de eerstkomende veertig jaar het beeld van de kerk in de samenleving ernstig schaden. Wie meent dat de kerk zich als neveneffect van de vereniging wel het vertrek van duizenden of misschien tienduizenden van haar trouwe meelevende leden kan permitteren, maakt een onvergeeflijke fout. Het is evenzeer een fout om te denken dat er na de breuk nog wel pogingen kunnen worden ondernomen om in een of andere vorm de band te herstellen en onderhouden met hen die buiten de PKN zijn geraakt. Daarvoor zal er dan emotioneel en op het punt van het vertrouwen te veel stuk zijn gegaan.

De ernst van de situatie

Veel synodeleden hebben geen voeling met dat deel van de kerk waar de breuken dreigen te ontstaan. Daardoor lopen zij het gevaar de ernst van de situatie te onderschatten. Misschien zijn er synodeleden die denken dat het om een handjevol gemeenten gaat of om een klein groepje gemeenteleden hier of daar. En, zo wordt door sommigen geredeneerd, dat je bij een eenwording van kerken ook een paar splinters kwijtraakt, is onvermijdelijk.

De werkelijkheid is echter anders. De problematiek van dreigende scheuren gaat maar aan heel weinig hervormd-gereformeerde gemeenten voorbij. Daarbij is er uiteraard verschil. Er zijn gemeenten waar de kerkenraad en de meelevende kern van de gemeente helemaal of bijna unaniem zijn in hun voorneemen om hervormd te blijven buiten de PKN. In andere gemeenten loopt de scheur dwars door kerkenraad en gemeente heen. En dan zijn er nog plaatsen waar de kerkenraad met de gemeente in de PKN op post wil blijven, maar waar een minderheid in de gemeente of enkele gemeenteleden de kerkenraad daarin niet kunnen volgen.

De consideraties over het verenigingsbesluit zullen in het najaar van 2003

hopelijk meer duidelijkheid geven over de aantallen gemeenten waar deze dingen aan de orde zijn. Nu al tekent zich echter af dat het om grote aantallen gaat. Uit veel gemeenten komen de signalen dat de nood groot is. Het lijkt erop dat de versnelling van het eenwordingsproces sinds het voorjaar van 2002 en de afronding van het kerkordetraject, met onder andere de aanvaarding van de mogelijkheid tot zegening van alternatieve levensverbintenissen, alleen maar meer mensen in gewetensnood heeft gebracht.

Nog belangrijker dan de kwantiteit is de kwaliteit van de nood in veel gemeenten. Het zou goed zijn wanneer synodeleden zich eens laten informeren door mensen uit gemeenten die door het SoW-proces in hun bestaan worden bedreigd. Wanneer een kleine gemeente bijvoorbeeld dertig procent van de leden verliest, kan de predikantsplaats niet langer in stand worden gehouden. Groot zal de schade ook zijn in de vorm van hete hoofden en koude harten. Onderlinge verhoudingen zullen onherstelbare schade oplopen, tussen broeders en zusters in de gemeente, maar ook in families en gezinnen en in dorps-gemeenschappen. Niet te overzien is wat de gevolgen zullen zijn voor bijvoorbeeld de houding van jongeren ten opzichte van de kerk. Nu al gaat er heel veel stuk. Te denken valt aan de kerkenraadsleden die zich in het najaar van 2003, als er ambtsdragersverkiezingen zijn, vanwege de naderende vereniging niet meer herkiesbaar stellen of die dat doen onder grote aanvechting. Synodeleden moeten deze nood eens afwegen tegen de voordelen van een verenigingsbesluit op korte termijn. Wat levert dat mensen in SoW-gemeenten nu werkelijk op? Een gefedereerde gemeente kan de wezenlijke momenten van het kerk-zijn in de erediensten, aan de avondmaalstafel en in alle gemeentewerk nu al beleven zonder dat de kerkelijke gescheidenheid nog merkbaar is. De stap van federatie naar volledige eenwording maakt alleen op het terrein van het beheer en de ledenregistratie een aantal zaken duidelijker en eenvoudiger. Maar weegt dat op tegen de schade die ontstaat in gemeenten waar het verenigingsbesluit tot een breuk leidt?

Alle bezwaarden zijn inmiddels bereid om mee te werken aan regelingen die obstakels wegnemen voor die gemeenten die hun samenwerking verder willen intensiveren. Wanneer de wil er is, zijn daar kerkordelijke regelingen voor te treffen. Daarover kan in de synode in unanimititeit worden besloten. Daarmee wordt dan ook het klimaat geschapen en de tijd genomen om verder door te spreken over de diepere vragen van het samen kerk-zijn.

De weduwe

Veel aandacht gaat uit naar de scheuring die dreigt. Dat mag synodeleden inderdaad een grote zorg zijn. Maar de zorg van de kudde mag daar niet toe beperkt blijven. Toen het hoofdbestuur van de GB in 1996 in Amersfoort met het oog op de gemeenten duidelijk uitsprak geen begaanbare weg te zien buiten

een eventuele toekomstige verenigde kerk, deed dat veel leidinggevend in de kerk opgelucht ademhalen. Dat was in ieder geval de teneur in veel berichtgeving in kerkelijke bladen.

Dat roept de vraag op of er dus in de kerk alleen rekening wordt gehouden met mensen als zij buiten de kerk dreigen te raken? Dat zou erop neerkomen dat de synode alleen rekent met machtsfactoren. Maar in de kerk zijn we toch geroepen om te dienen en niet om te heersen (I Pet. 5 : 3)? In onze ambtelijke vergaderingen hebben we de weg van het gesprek te gaan, biddend om de leiding van de Heilige Geest en in het geloof dat Hij bij machte is om ons te leiden op de weg die naar Gods wil is en tot zegen van de kerk.

Dat betekent concreet dat de synode niet alleen rekening dient te houden met de dreigende breuken, hoewel die nood wel de hoogste prioriteit dient te krijgen. Maar er is ook nood bij velen die wel met Gods hulp op hun post hopen te blijven, ook in de PKN. Alleen al het feit dat zij broeders en zusters om zich heen kwijtraken, is voor hen diep ingrijpend. Maar daarnaast beleven zij heel veel pijn aan de eenwording die naar hun overtuiging de toets van de kritiek in het licht van de Schrift en de gereformeerde belijdenis niet kan doorstaan. Ook om die reden bepleiten zij een andere weg, bijvoorbeeld die van een unie die ons de tijd verschaft om het geding om de waarheid en de echte eenheid voort te zetten.

In 1995 bleek uit de toen gehouden consideratieronde dat veertig procent van de klassicale vergaderingen niet op de voorgenomen wijze verder wilde op de weg van fusie of vereniging. De synode negeerde op dat cruciale moment de stem van het grondvlak, net zoals ze al eerder in 1993 niet had toegestaan dat die stem in haar eigen midden klonk. Synodelid ds. H. Klink maakte toen de vergelijking met de weduwe uit de gelijkenis van de onrechtvaardige rechter (Luk. 18). De rechter wil haar niet horen. Maar zij zal blijven komen en blijven zoeken naar recht. In de gelijkenis loopt het erop uit dat de rechter de weduwe uiteindelijk recht doet. Zal de synode te elfder ure nog de stem horen van hen die in kerk op een geestelijke wijze zich alleen van het woord wensen te bedienen?

Struikelblok

In het vorige hoofdstuk hebben we verwezen naar de kwestie van het al of niet eten van vlees uit de afgodentempels. Deze kwestie speelde onder andere in Korinthe (I Kor. 8). De apostel Paulus houdt gemeenteleden voor hoe zij daar onderling mee moeten omgaan. Sterken die wel van dat vlees eten en zwakken die daar onoverkomelijke gewetensbezwaren tegen hebben, moeten in de gemeente samenleven en de eenheid zoeken te bewaren.

Als hervormd-gereformeerden hebben we er onze handen aan vol om met het verschil in zicht op de kerk om te gaan op de wijze van I Korinthe 8. Hier ligt

echter voor de generale synode een nog grotere verantwoordelijkheid. In het onderlinge gesprek kunnen hervormd-gereformeerden voor elkaar niet de steen wegnemen waar velen nu over struikelen en waardoor zij zich gedwongen zien het hervormde kerk-zijn voort te zetten buiten de PKN. De synode kan deze steen echter wel wegnemen.

De apostel Paulus schrijft dat hij, wanneer het eten van offervlees zijn broeder ergert, tot in eeuwigheid geen vlees zal eten (I Kor. 8 : 13). Hij waarschuwt ons er ook voor om geen aanstoot (dat is een struikelblok) te zijn voor degenen die door ons in gewetensnood zouden kunnen komen. Die houding moet de synode een erezaak zijn. Zorg voor de kudde is zorg voor dat ene schaap dat bij de kudde vandaan raakt met alle gevaren van dien. Dat betekent niet dat de kerk de bijbelse opdracht om één te zijn, naast zich neer moet leggen. Maar in de uitvoering moet het voor haar onaanvaardbaar zijn dat eenwording voor schapen van de kudde een struikelblok wordt en gepaard gaat met nieuwe scheuringen. De synode zou moeten uitspreken: 'Wij gaan voort op de weg naar eenwording, maar zolang niet de hele kudde dat kan dragen, blijven we zoeken naar de weg waarop wel heel de kerk mee kan gaan.'

Karikatuur

Het is niet zo moeilijk om van bezwaarden een karikatuur te maken. Soms wordt dat ook gedaan. Dat is echter de kerk onwaardig. Wanneer synodeleden bij 'gereformeerd' alleen denken aan de manier waarop schrijvers als Maarten 't Hart daarmee afrekenen, zijn ze beslist verkeerd geïnformeerd. Wanneer bezwaarden worden afgeschilderd als mensen die alleen maar kunnen staan in een kerk die voor honderd procent beantwoordt aan hun ideeën is dat evenzeer een onjuiste voorstelling van zaken.

Toegegeven, hervormd-gereformeerden willen in de kerk staan voor de Waarheid. Die Waarheid is in de eerste plaats een persoon: Jezus Christus, Die de Weg is en de Waarheid en het Leven. Vervolgens is het de Waarheid van de Schrift, het Woord van God. En we geloven dat onze gereformeerde belijdenissen de Schrift waarheidsgetrouw naspreken en daarom voor de kerk in deze tijd van blijvende waarde zijn. Daarin gaat het om niets minder dan het katholieke geloof en om de belijdenis van de drie-enige God, van de Middelaar Jezus Christus, van Zijn kruis en opstanding en van de verzoening door Zijn voldoening. Daar mogen mensen voor staan in de kerk. Daar hoeft geen hervormd-gereformeerde zich voor te schamen. De kerk, die wil belijden in gemeenschap met de gereformeerde belijdenissen, mag daar op aangesproken worden. Dat heeft de kerk trouwens ook nodig.

Daarom is het een cruciale fout wanneer synodeleden denken dat door een breuk in de kerk alleen een aantal lastige mensen met bekrompen ideeën buiten de kerk raakt. Het gaat om trouwe leden van de kerk die haar in liefde

dragen en verdragen. Zij hebben inderdaad duidelijke opvattingen over hoe de kerk moet zijn: een voluit gereformeerde kerk. Maar met die opvatting hebben zij het de jaren door wel uitgehouden in de NHK, terwijl die in veel opzichten niet het gereformeerde spoor ging. De liefde tot de kerk, omdat zij des Heeren is, deed gereformeerden blijven in de NHK. Zo willen zij ook in de kerk kunnen blijven en haar kunnen volgen als zij zich met anderen verenigt.

De hele kudde

Synodeleden dragen een zware verantwoordelijkheid. Zij zijn geroepen om de kerk in haar geheel te leiden. Het verenigingsbesluit dat nu in bespreking is, verdeelt de kerk tot op het bot en dreigt een breekpunt te worden. We doen een dringend beroep op de generale synode van de NHK om het niet tot een breuk te laten komen. Het gaat immers om de kudde van God. Die mag niet verstrooid worden. De vragen die we in het vorige hoofdstuk stelden aan hen die de kerk mogelijk zullen verlaten, stellen we ook aan synodeleden. Durft u verantwoordelijkheid te nemen voor een scheur door de kerk? Vreest u niet het oordeel dat wordt uitgesproken over de herders die de kudde hebben prijsgegeven aan de verstrooiing en een prooi hebben laten worden voor de roofdieren (Ezech. 34)?

Sommigen zullen deze vraag zwaar aangezet vinden. Misschien voelen synodeleden zich in deze brochure ook niet altijd in hun intenties recht gedaan. De woordkeuze is echter ingegeven door de nood waarin velen in de kerk verkeren. Velen kunnen niet geloven dat de synode het echt zover zal laten komen dat de kerk breekt en de kudde uiteenvalt. Daar moeten we niet aan denken. Dat zou vreselijk zijn.

Daarom schrijven we met het oog op heel de kerk nog een keer neer wat de apostel Petrus ons voorhoudt en wat om die reden ook de opdracht is voor ieder synodelid: 'Weidt de kudde Gods, die onder u is, hebbende opzicht daarover, niet uit bedwang, maar gewilliglijk; noch om vuil gewin, maar met een volvaardig gemoed; noch als heerschappij voerende over het erfdeel des Heeren, maar als voorbeelden der kudde geworden zijnde' (I Pet. 5 : 2-3).

Als een kudde

In deze brochure hebben we naast het geven van informatie een appèl willen doen op allen die verantwoordelijkheid dragen in de gemeenten en in de kerk in haar geheel. We hebben geschreven met het oog op synodeleden, kerkenraadsleden en andere gemeenteleden. Maar uiteindelijk zijn onze ogen niet op mensen. Onze ogen zijn op de HEERE.

Tijdens één van de regionale ambtsdragersvergaderingen van de GB in september 2003 wees een broeder op Psalm 77. Daar treffen we een dichter aan die het moeilijk heeft. Hij vreest zelfs dat God Zijn genade vergeet en dat Zijn goedertierenheid ophoudt. Hij vreest dat er een eind komt aan Gods verbondstrouw.

Dat verandert echter wanneer deze dichter, Asaf, ziet op de HEERE en Zijn daden gedenkt. Hij ziet in gedachten het volk Israël op het moment dat het net weg is uit de slavernij van Egypte. Het dreigt toch nog mis te gaan. De Farao komt eraan met zijn leger. Het volk kan geen kant uit. Van achteren nadert de vijand, links en rechts zijn bergen en voor hen is de zee. Er is geen ontkomen aan.

Maar dan grijpt de HEERE in. Hij toont Zijn macht en Zijn majesteit in de wateren, in de wolken, in de donder en op de aarde. Het wonder gebeurt. Waar geen weg was, komt een weg. Er komt een pad door de zee. Gods weg is in de zee.

Dat alleen geeft ons nog hoop. De HEERE breekt Zijn verbond niet. En Hij is een God van wonderen. Ons gebed is dat Hij zal doen wat Hij toen deed. 'Gij leidde Uw volk, als een kudde door de hand van Mozes en Aäron' (Psalm 77 : 21).

